De karpervijver

Ben Stroman

bron
Ben Stroman, *De karpervijver*. Holdert & Co., Amsterdam 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/stro004karp01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

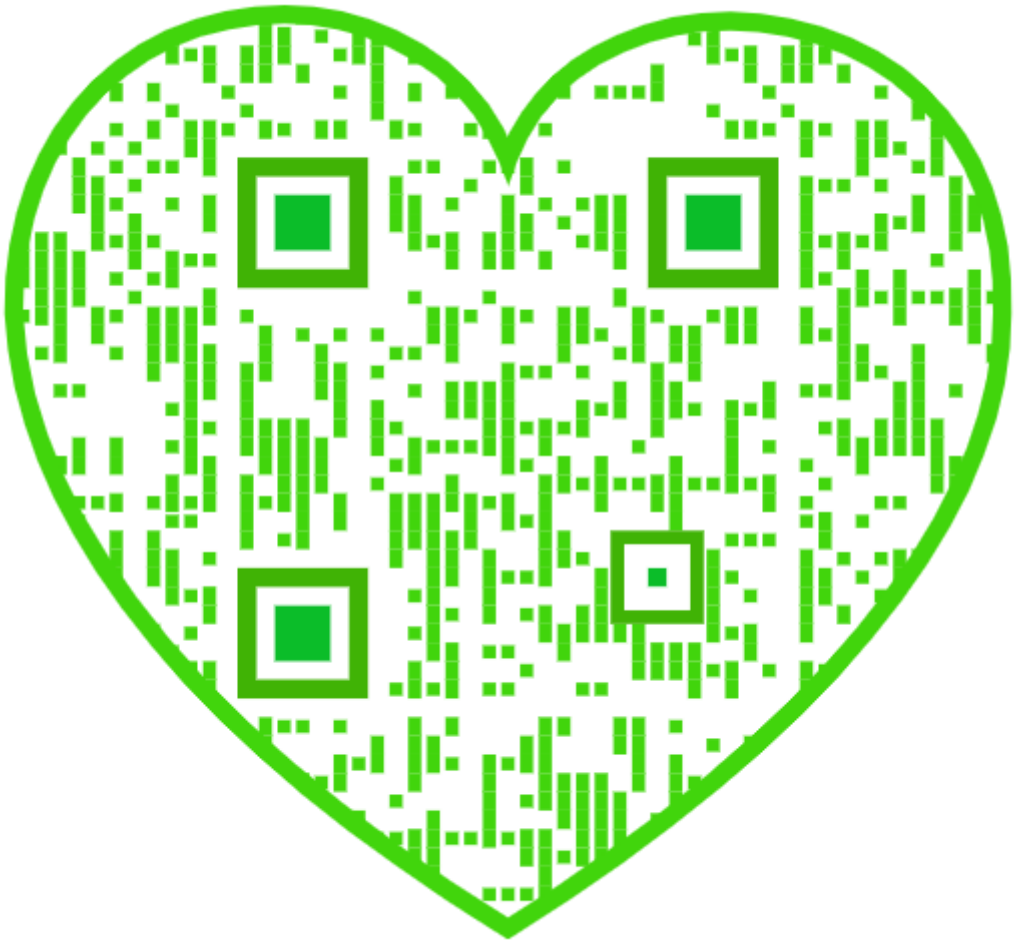

De kasteelen van Wouter en Jonathan

Op het zachte ruischen tusschen de stammen spelen de schaduwen der blaren hun klein spel. Deze middag is vol stille geluiden, een merel slaat een korten slag en dan luistert ze zoo lang tot ver weg het kraaien van een haan haar opschrikt. Daarop zingt ze één doorschijnenden toon en zwijgt opnieuw. Langs de rust van dezen dag droomt het donkere koeren van duiven. Een enkele doffer vliegt uit en wiekt blank langs den blauwen hemel, weg over de wiegende boomtoppen. De blanke vlucht en het donkere koeren ontvoeren mij naar een klein blond kind, dat ik den dag tevoren heb gezien. Het droeg een kluwen groene serpentine en een groote lucifersdoos.

Nu weet ik wat er in die doos geborgen was en welke krachten er verstrikt lagen in het papieren kluwen. In de doos waren een spin en een kever geborgen en de serpentine heeft het kind gekregen van een marktkoopman in de stad. De spin heette Jonathan, omdat die naam op Zondagschool indruk heeft gemaakt, de kever heette Wouter, omdat hij - net als het beste vrindje van het kind - zoo hard loopen kon. De serpentine was alleen maar mooi, daar dacht Dirk niet zooveel bij. Zoolang het groene kluwen bij hem was lukte elk spel.

Achter in den tuin tusschen het vingerhoedskruid en de riddersporen aan den boschrand, ging Dirk voor Jonathan en Wouter ieder een huis bouwen. De serpentine lag tusschen de struiken, bij de lucifersdoos. Het huis voor Jonathan moest ruim zijn en heel hoog, want hij moest er zijn net kunnen maken. Voor Wouter zou Dirk een laag huis bouwen met vele lange gangen, waarin de kever kon draven, met kleine kamertjes, waarin hij lang stil kon zitten. Hij legde er blaren in en dennennaalden. Het moesten twee prachtige huizen worden, kasteelen met vijvers en lanen. Al zijn soldaten zou hij er bij op wacht zetten, niet om Wouter en Jonathan te bewaken, maar om alle menschen te laten zien hoe voornaam die twee wel waren. In den vijver zou hij goudvisschen van Vader laten zwemmen en in de tuinen zou hij Moeder's bloemen planten.

Eerst maakte Dirk tusschen de bloemplanten en de heesters in den tuin een groote open plek. Bij het witte en rose vingerhoedskruid zou het kasteel van Jonathan komen, bij het blauw van de riddersporen, dat net is of er een vuurtje achter brandt, dat van Wouter. Onder de struiken lag de serpentine. Die kon Dirk mooi gebruiken om de vijvers goed rond te krijgen. Dat had hij Vader wel met een touwtje zien doen als hij een perk ging maken in den tuin. Met de serpentine ging het vast nog beter. Twee groote vijvers zouden er komen, precies tusschen de twee kasteelen. En rondom elk van de gebouwen moesten prachtige slingerpaden

worden aangelegd, die alle uitkwamen op den breeden hoofdweg. Den hoofdweg had Dirk al met vier vingers in het zand getrokken langs de serpentine tot aan het pad in Vader's tuin. De paden trok hij met wijs- en middelvinger rond de beide kasteelen, zooals hij het kende van doolhoven uit de krant. Een heelen tijd was hij al bezig met paden leggen, zigzags, spiralen, driehoeken en vierkanten, toen hij met zijn knieën een heel stuk vernielde, omdat hij een van de breedere paden die naar den achterkant van Jonathan's kasteel moest leiden, nog mooier wilde maken.

Even, heel even maar, verloor Dirk alle plezier in zijn werk, ook al omdat Moeder net riep dat hij zoo stil was en wat hij nu weer uitvoerde. De wind waaide de serpentine net op de plaats waar het kasteel van Wouter gebouwd zou worden. Dirk stond op, liep het huis in en haalde zijn blokkendoozen. Eerst bouwen, anders krijg ik de tuinen nooit goed. Moeder vroeg waar hij toch zat.

'Ik bouw kasteelen voor Wouter en Jonathan!'

'Zoo, dat zal wel mooi worden,' zei Moeder, maar Dirk voelde dat ze niet begreep hoe dit werk hem bezighield. Zwijgend liep hij door. Onder zijn bed vond hij twee groote blokkendoozen. Met moeite kon hij ze allebei dragen en toen hij ze zonder ongelukken de trap af had, hield Moeder hem tegen:

'Dirk, je weet toch, dat je met die mooie doozen niet buiten mag spelen. Als Vader het ziet!'

‘Ik heb ze bij het bouwen noodig, anders gaat het niet.’

‘Nu, vooruit dan maar, als je alles maar weer opruimt voor je naar bed gaat, hoor!’

Dirk sleepte z'n blokken naar het bouwterrein achter in den tuin tegen den boschrand. In de lucifersdoos lag Wouter, de dunne pooten van Jonathan gleden af over zijn gladde schalen. Dirk moest eerst nog even kijken hoe alles precies worden moest. Nu hij de blokken zoo bij de hand had, leek alles veel moeilijker. Het heele huis van Wouter had hij al klaar gezien, met de gangen en de hokjes erin, maar nu de blokken er zoo lagen, moest het toch weer heelemaal anders worden. Hij legde de blokken in een lange dubbele rij. Als dak zouden daar andere blokken overheen worden gezet, maar eigenlijk was dat toch niks. Zoo om die plant heen kon ook, en dan met een zwaai om de volgende. Dàt zou een kasteel worden! Een kasteel met reuze-boomen er in, want een of twee van de planten konden best midden in het kasteel staan. Op school vertelden ze wel eens van een boom die door het dak van een huis groeide, dus dat kon best. Dirk bouwde maar en het huis van Wouter werd nog mooier dan hij eerst had gedacht. Wouter zou nu een heel eind rechtuit kunnen loopen, net zoo hard als-ie maar wou, hij zou ook een stuk in het rond kunnen rennen en dan waren er weer een heele boel bochten, die tenslotte op het mooie rechte stuk uitkwamen. Als je ging staan en je keek er boven op, leek

het net een hoop serpentine. Toen het huis voor Wouter klaar was, wilde Dirk hem er al direct inzetten, maar dat zou - vond hij later - toch niet eerlijk zijn tegenover Jonathan. Als het kasteel van Jonathan ook klaar was, konden ze er allebei tegelijk intrekken.

Pas nu hij aan het huis van Jonathan wilde gaan bouwen, bemerkte Dirk, dat hij lang niet genoeg blokken over had. Daarmee kon hij in geen geval zoo'n groot kasteel bouwen als Jonathan met z'n net noodig had. Maar als hij de doozen uit elkaar haalde - ze hoefden niet eens kapot als hij het voorzichtig deed - kon hij een nog grooter en nog mooier kasteel maken, dan hij gedacht had. Al gauw lagen de plankjes van de doozen los en het duurde tenminste even kort en daar stond het strenge, hooge kasteel van Jonathan. Dirk moest er zelf even naar kijken hoe mooi het geworden was: het groote vierkante huis van Jonathan en het lage, gekke van Wouter.

Je wist zoo van buiten al: daar woont Jonathan en daar woont Wouter.

Nu moesten ze eerst in hun huizen worden gezet, want anders kwamen de paden nooit klaar. En dat was ook nog een heel werk, want zoo tijdens het bouwen van de kasteelen had Dirk gedacht: ‘je kan nooit eendere paden om die twee kasteelen maken, want dat kan niet.’

Voorzichtig deed hij de lucifersdoos open en onmiddellijk stak Jonathan een poot naar buiten. Dirk greep

het zwarte draadje tusschen duim en wijsvinger, schoof het deksel een eindje verder weg - daar lag Wouter als een zwart steentje tegen den rand van de doos - en hij beurde Jonathan, die met z'n acht pooten om z'n vingers graaide, er uit. Dirk lichtte het dak van het groote huis en voorzichtig zette hij Jonathan tegen den wand. Het dak ging weer dicht en het kasteel was bewoond.

Wouter schudde hij uit de doos in z'n huis, hij had de eerste twee van de afsluitblokken weggenomen en toen Wouter tusschen de blokkenwanden laten vallen. Even bleef de kever zwart zitten glanzen; Dirk gaf hem een tikje op zijn rug en daar rende Wouter de rechte, lange gangen van z'n kasteel in. Dirk zette de blokken weer boven de opening en nu zou Wouter stellig wel eerst alle gangen van zijn woning doorrennen, om pas daarna in een van de kamertjes te gaan rusten, onbeweeglijk als een kiezelsteentje.

Intusschen begon Dirk de paden aan te leggen. Eerst de groote, breede oprijlaan, die hij uitzette met zijn serpentine. De serpentine gebruikte hij daarna eerst nog even voor de vijvers. De een achter het kasteel van Jonathan, de ander binnen de muren van de ronde gang van Wouter's burcht. Hij groef ze gelijk uit en het zand bleef tusschen z'n nagels zitten. Uit het schuurtje haalde hij twee leege boenwasblikken, anders kon er nooit water in de vijvers. De blikken kwamen op hun plaats, straks kwam er wel water in. Eerst moesten de paden worden gemaakt. Achter Jonathan's kasteel trok hij

rechte, breede paden, kris en kras door elkaar en bij het huis van Wouter werden de paden smal en vol bochten, maar ook met onafzienbare rechte stukken er in. Dat duurde nog een heelen tijd voor al die wegen gelegd waren en nu moesten de planten nog komen, de visschen en de soldaten. Eindelijk was het zoo ver. Uit de huiskamer haalde Dirk eerst twee goudvisschen, de kleinsten uit Vader's kom. Het viel niet mee, die glibberige dieren te pakken te krijgen, maar met geduld lukte het hem toch. En nu vonkten ze als kleine vlammetjes in de vijver van Wouter en Jonathan. De keus van de bloemen was heel wat moeilijker, want hij moest er genoeg hebben en toch kon hij niet al Moeder's bloemen weghalen. Bovendien moesten ze stevig zijn. Tegelijk met de bloemen nam hij z'n soldaten mee. De bloemen van Moeder werden zeldzame gewassen in de slottuinen van Jonathan en Wouter. Er waren rozen bij die als palmen langs de vijver stonden, palmen met bloedroode en zachtroze kruinen. Bij Wouter stonden zelfs sneeuwwitte palmen op de binnenplaats. Langs de oprijlaan had Dirk een rand van lichtrose, teer blauwe en warm paarse lathyrus gelegd, voor de andere paden gebruikte hij bloemen uit den tuin. Toen alles goed en wel klaar was - de soldaten had hij toch achteraf maar weggelaten - stond hij met een gloeiend hoofd op. Hij keek neer op zijn kasteelen, vijvers en tuinen. Hij dacht aan het geluk van Wouter en Jonathan en heel de wereld had hij wel willen zeggen hoe goed het was. En

toch kon hij er niet over praten, hij kon er alleen maar naar kijken en zoo nu en dan nog even iets verbeteren. Tenslotte liep hij stil weg, den tuin in en juist toen riep Moeder hem binnen om te komen eten.

‘Heb je alles netjes opgeruimd?’

‘Ja, Moeder.’

Dirk was trotsch op zijn leugen.

Onder tafel wilde hij telkens weer over z'n kasteelen praten, maar hij kon niet, uit angst voor Vader en Moeder. Wouter en Jonathan zouden het wel echt heerlijk vinden en voor hen had hij het toch gebouwd. Zoo fijn als zijn kasteelen was niet eens het huis van Vader en Moeder. Na het eten ging Dirk door den tuin wandelen. Hij bleef een heel eind van zijn bouwwerk vandaan, maar zoo nu en dan keek hij eens uit de verte er naar. Vader rookte z'n pijp op het terrasje voor de huiskamer. Moeder was nog wat bezig in de keuken. Zouden ze niet eens in den tuin gaan en verrast uitroepen, hoe al dat moois opeens in hun tuin was gekomen? In ieder geval zou Moeder, straks als ze klaar was, haar avondwandeling door den tuin gaan maken en als dat achter den rug was, moest hij naar bed. Zou er dan nog iets gebeurd zijn? Dirk bleef maar stil in den zwijgenden tuin loopen. Diep in het bosch schreeuwden pauwen. Een eekhoorn rende langs een stam omhoog en bleef op een lagen tak zitten kijken. ‘Voor de kasteelen van Wouter en Jonathan,’ dacht Dirk. Hij had heelemaal niet gemerkt, dat Moeder haar wande-

ling was begonnen, en daarom verschrikte zij hem plotseling:

‘Maar Dirk!’ wat heb je nou gedaan?!’

Even sloeg er een groote vreugde door het kind, maar onmiddellijk daarna hoorde hij:

‘Is dàt opruimen? Mag je zoo jokken tegen je moeder? En die mooie doozen heelemaal kapot en wat zie ik: je Vader's goudvisschen! Hoe kom je aan die arme dieren? Den heelen tuin heb je onderste boven gehaald. Die mooie blokken zoo maar in het zand, en waar heb je die bloemen vandaan? Dirk kom hier, ruim op die boel!’

Het kind zag alles vermorzelen onder dien stroom van woorden, z'n kasteelen, z'n tuinen, z'n vijvers, z'n palmen met roode, rose en witte kronen.

‘En die rommel daar!’

Moeder greep naar de kluwen serpentine, die terzijde van Jonathan's kasteel lag, ze kneep het papier tot een kleinen bal samen en wierp het over de heg het bosch in.

‘Asjeblieft! Eerst opruimen en dan naar bed. Die visschen zal i k wel meenemen.’

Moeder nam de blikjes uit den grond en ze droeg ze voorzichtig naar binnen. Voor ze de kamer inging hoorde Dirk haar nog zeggen:

‘Vader, kijk zoo'n jongen nou eens. Jouw visschen!’

En Vader's antwoord:

‘Is er dan niks veilig voor dien jongen?’

Toen was er niets, niets meer over van den arbeid van het kind en wat het nog zag van z'n bouwwerk waren stumperige plantjes en wat blokken, daaromheen strepen alsof het slecht geharkt was en tegen het gaas een groen dotje serpentine. Op eenmaal schopte en trapte Dirk alles doorelkaar. Z'n oogen waren verblind door tranen. Jonathan vluchtte uit de bouwvallen van z'n kasteel. Wouter werd vertrapt onder een paar blokken. Dirk rukte aan de struiken, en de bloemen van ridderspoor en vingerhoedskruid riste hij van de knakkende stengels.

Vader keek op uit z'n krant en plotseling stond hij naast zijn zoon, die nog steeds verder schopte en rukte. De jongen was woedend, hij merkte niets om zich heen en pas toen Vader hem een geduchten slag om z'n ooren gaf hield het tieren op. Hij veegde snel de tranen uit zijn oogen en keek Vader aan.

'Wat mankeert jou? Vooruit naar bed! Je moest eigenlijk een pak slaag hebben. Toe, naar binnen!'

Zwijgend liep Dirk den tuin door, het huis in, zwijgend ging hij z'n Moeder voorbij op de trap. Zonder een woord ging hij naar bed. Toen Vader of Moeder bezorgd riepen: 'Dirk, jongen, slaap je al?', gaf hij maar geen antwoord.

De avond kent geen luider gerucht dan het zoemen van motoren langs den straatweg. Er kakelen wat kippen op een erf en blanke duiven wieken als zachteroode roze-bladen in het licht van de dalende zon. Een

merel zingt in het ritselen der blaren. Twee. Drie. De duiven koeren niet langer. Ze trippelen wat op het dak van hun til; een voor een schrijden ze statig hun hok binnen en als de laatste neerstrijkt op z'n plat, herinner ik me nog vaag een blond kind met blauwe oogen, dat een groote lucifersdoos en een kluwen serpentine droeg.

Nu de avond langzaam over het land neigt, zonder verder gerucht dan het scherpe tjirpen van krekels en het voorzichtige zingen van vogels, voel ik mij gevangen raken in dit zwijgen. Ik zou nu geen woord kunnen spreken, ook voor gedachten is deze rust te ijl. Het licht verglijdt over de stil wiegende blaren, het legt vreemdgouden glanzen op de rondingen der stammen en nu beginnen de wuivende blaren een wonderlijk spel met dit stervend licht, tot het stilaan vergaan is, zooals het roepen van een vliegenden vogel onmerkbaar teloor gaat. Tusschen de varens fluisteren herinneringen aan den wind. Langen tijd is er geen ander geluid. Mijn oogleden hebben zich ergens tusschen een huivering van varens en het heel verre kloppen van een specht gesloten. Ik moet luisteren naar de zachte geluiden om me. Ze deren me niet en ze brengen me geenerlei vreugde. Kleine geluiden bouwen een brozen vrede rondom een hart. Ik zweef langs de bleeke gebieden van mijn herinnering. Er verglijden vele beelden langs mijn gesloten oogleden: oude droevige steden, wijde, lichtende tuinen, wazige blauwe bergen, schuimende, stralende branding voor een hel-wit

strand, maar vooral weiden, wijde weiden onder hooge luchten, waarin donzen bergen drijven. Ik voel de koelte van zachte regen en ik herken de diepe pracht van vergane zomerdagen. De beelden en stemmingen deinen af en aan, ze scheren langs mij, de glazen winternachten en de zomerochtenden, zwaar van beloften, maar ze beroeren mij niet. De stilte gaat den nacht behoedzaam over mij uitspreiden. Dan op eenmaal gloort fier boven de stille geluiden, die den zwijgenden nacht voorbereiden, het zingen van een jonge vrouw. De herinneringen vallen van mij af. Ik beantwoord haar roep. Zij zwijgt en de beginnende nacht luistert naar het zwijgen, dat tusschen ons wacht.

Zij heeft niet weer gezongen dien avond en toen de maan al weer lang haar witte licht in den nacht had gehouden, schoof ook dit lokkende zingen tusschen het drijven van mijn herinneringen. Dien na-nacht sloeg een zware donder door het geboomte en stil daartegen begroette het geurige zingen van een merel de allereerste rimpelingen van den nieuwen ochtend.

Jomtof en Barbe Bleue

Toen de dauw nog versch in zware droppels op de blaren trilde, ben ik het dorp ingegaan. Een echt dorp, met een voornaam kasteel, een schilderachtige kerk, een schorren omroeper en vele winkeliers, die zeer onderdanig Uw goed gesneden colbert groeten, in hun muffe winkeltjes onwelwillend over U spreken, omdat Gij - al naar Uw toch zeer persoonlijke geaardheid - immer alleen, of altijd met dezelfde of altijd met een andere vrouw wordt gezien. Zij vertellen U daarvoor als onopvallende schuldderving de scabreuse avonturen van de jonge gravin en haar chauffeur, ze lichten U in over de dorpsgekken, waarvan de een zich te buiten gaat aan brandewijn met suiker, de ander aan bijbelteksten. Kortom, na weinige dagen begrijpt Ge zeer duidelijk, waarom dominé zoo'n klein gehoor heeft en waarom de dokter elk jaar een andere huishoudster bekostigt. Een rechtschapen dorp, waar men aan vreemdelingenverkeer doet, waar men desnoods een onttroond monarch zou kunnen huisvesten.

Hoewel ik waarlijk reeds vroeg in het dorp was, stonden de winkeliers toch al in hun deurposten en met een verbaasden groet, die tevens een zacht verwijt deed vermoeden, wenschten allen mij een goeden morgen.

Op den doodenakker, rond het vriendelijke kerkje, had ik rust verwacht, maar toen ik een paar laantjes was doorgewandeld, waar de dooden knus en goed verzorgd rusten onder welgekozen teksten, hield de tuinman mij staande:

‘Lekker weertje, meneer.’

‘Bestig, Jochem.’

‘'t Staat er al aardig mooi bij, meneer. Een regentje zou best van pas komen.’

We praatten over enten, stekken en occuleeren, over de prachtige resultaten, die je bereiken kan, als je het hout goed snoeit, al schrikken de menschen dikwijls, als ze zien, hoe raak het mes er in is gezet. Natuurlijk glijden we af naar den goeden ouden tijd en over z'n schouder naar een deftigen, grimmigen grafkelder wijzend, zegt Jochem:

‘Toen die trouwde, hebben we hier in het dorp de leste partij gezien. Dat was de leste keer, dat de gouë koets door het dorp ree. Dat waren tijë, meneer. M'n vader was stalknecht op de plaats en ik weet het nog als de dag van gisteren, hoe we hem geholpen hebben, weken van te voren, om de gouë koets klaar te maken. Het was wel geen gouë, maar we noemden hem zoo, omdat-ie heelemaal geel was. De bussen op de naven waren compleet van zilver, net as de knoppen van de portieren. Van binnen heelemaal satijn, met echt kanten gordijnen voor de ramen. Het koetswerk hing in zilver, waar de vonken afvlogen, als we het gepoetst

hadden. En toen er op den trouwdag voorgereden werd, lekent het wel Assepoes, die uit rijë ging. De koetsier zat op den bok. Hij droeg een kuitbroek, schoenen met echt-zilveren gespen, een witte pruik had-ie op en zoo'n driekanten steek en ook vangsnoeren van gouddraad. Zes peerden stonden er voor en de leidsels en het tuig waren zoo wit als krijt. Twee palfreniers, met witte staartpruiken, steken en gele kuitbroeken waren erbij. De eene was m'n vader, de ander de zoon van den tuinman, die gewoon ook palfrenierde. Nee, zooiets zie je tegenwoordig niet meer. De heele kerk was groen gemaakt en dominé ontving het bruidspaar in z'n beste toga aan de hoofddeur. De jongste freule speelde harp bij het orgel. In het dorp praten ze er nog over, meneer, wil je dat wel gelooven? Wij waren eigenlijk nog kinderen en na de trouwerij hebben we op het dorpsplein gevochten om de bruidsuikers. Hij is nou al weer jaren dood. Z'n zoon woont nog op de plaats, maar je ziet geen gerij meer, alles auto's. Het koetshuis staat er nog, maar het meeste is verkocht. De gouë koets en de arreslee zijn nog over, die staan in een hoek onder lakens... Dat waren andere tijë, meneer, de echte voornamigheid is er af.'

Jochem ging het grind voor den grafkelder van den baron aanharken, zooals vroeger de paden in de orangerie geharkt moesten worden en ik ging boodschappen doen in het dorp. In den kommenijswinkel vroeg de baas me, of het buitenleven al wennen wilde.

‘Want, weet U, niet ieder stadsmensch kan er tegen. Dat merk je pas na maanden. Aan den Berkenweg heeft een heer gewoond, die is er heelemaal van overstuur geraakt. Op het lest heeft-ie z'n tuinman met een schup een gat in z'n hoofd geslagen, omdat-ie mollenklemmen in den moestuin zette.’

‘Dat is teveel Harmsen, zoo iemand hoort niet buiten te wonen.’

M'n koffie, m'n thee en m'n suiker zouden tusschen drieën en vijven thuis gebracht worden. In het boekwinkeltje in de dorpsstraat, waar ik papier wilde koopen, vroeg, juist toen ik binnenkwam, de vrouw van den koddebeier aan de juffrouw uit den boekwinkel:

‘Wat mag er toch van G'rard-van-de-bakker geworden zijn?’

Op eenmaal waaide in het winkeltje een vreemde wind.

‘Mensch, weet je dat niet? Die is gaan varen. Ja, het was altijd al zoo'n vreemde jongen, maar hij moet het best hebben volgens het zeggen van z'n moeder. Onderlaatst heeft ze me een brief van hem laten zien uit Indië of zoo. Zoo'n jongen ziet nog eens wat van de wereld, juffrouw. In het warme land heeft-ie een meissie gevonden. Z'n moeder zegt nog tegen me, als het nou maar niet zoo'n zwarte is...’

‘O, meneer, hetzelfde zeker als altijd? asjeblieft. Mooi weertje, hè meneer?’

De juffrouw helpt me vlugger dan de zakelijkste

boekhandelaar in de stad, want ze heeft nog veel te zeggen over G'rard-van-de-bakker en zijn meissie-uit-het-warme-land.

Onderweg naar huis groeten me de postbode, de wijkzuster, dominé, een daglooner van de plaats achter m'n huis en een pensiongast, die zich onwennig aanpast aan de landelijke welmeenendheid.

Ik woon alleen in het bosch, want, goed beschouwd heb ik tot nu toe vergeten te trouwen, zoodat alle vrouwen, die mij het leven verzoet hebben, al weer vriendelijk van me denken. Ik weet wel, dat men in het dorp scherpzinnige opmerkingen maakt ten aanzien van m'n huishoudster, maar ik weet ook, dat m'n doove huishoudster helder wascht en voortreffelijk kookt. Ze veegt m'n leven aan en doet dagelijks m'n kamers. Eens per week rekent ze degelijk af en ze ergert zich telkens opnieuw aan m'n onoplettendheid.

'Je moet net as de toerewevers je geld tellen,' zegt ze, als de kas niet klopt.

Heel den middag heb ik gelezen in den 'Spiegel der Werrelt of Geheime Waernemingen van den beruchten Astrologist Ludeman'. En na het avondmaal lees ik:

'In de eerste Nachtbeschouwing wiert ik door de vier winden zagtelijk tot in het Paleis van Boreäs ingeblazen, dien verschrikkelijken wintgod zat, in een onstuimig gewaad op een wolkenberg, en had ten Oosten, Noorden, Westen en Zuyden, winden aan zijne voeten, mijn Vrinden de Planeten zaten rontömme een

vliegende tafel geschaart. Hemel Meester Franciscus, wat was het daar naar! ik zag de Inwoonern van de Zon, en van de Maan. Men heeft altijd de bijgeloovigheit belacht van hen, die daar geloof aan gegeven hebben, maar ik weet nu door eigene ondervinding, dat de Zon en Maan even als de Aartkloot bewoont word, wat geleek de werelt klein, toen ik ze van die vervaarlijke hoogte bezag! zeker Meester Franciscus! het verwondert mij nu niet meer dat de winden zulke afgrijselijke verwoestingen konnen aanregten, en dat stormen bekwaam zijn, zoo veele Scheepskielen te doen vergaan, want de grimmige Boreäs schepte ter nauwer nood zijn adem, of het was of Hemel en Aarde van een scheurde. Men vertoonde mij het onderste gedeelte van de Lucht, gansch wonderlijk viel dat gezicht ter beschouwing. Met oplettentheit bekeek ik alle de verschillende Luchtscheidingen en de waterächtige stoffe waaruit dat wonderstuk van den Grooten Bouwmeester was zamengesteld. Zie hier, zei den voorzittende Planeet Mars. Neen Meester Franciscus, hij zei het niet (want de Planeten kunnen niet spreken) maar hij beteekende het voor den geest van inspiratie; zie hier dat heerlijk, en uitmuntende gedenkteeken van den Alvermogenden Schepper waar uit de beste, en allerklaarste overtuiging van de Godheit tegen de Ongodisten te halen is. Vervolgens gaven mijne vrinden de Planeten mij de benoodigde onderrigting aangaande de waare eigenschappen van de Lucht, en de onderscheide uitwerkselen van dat

Element. Hier zag ik den dauw, die de Aarde besproeit, en de vruchtbaarheit geeft, daar beschouwde ik de donderwolken, en dat gedeelte der Luchtstoffe welke de warmte veröorzaakt. De zware nevelägtige deelen welkers uitwerping de ongezontheid doen geboren worden, waren de voornaamste mijner bespiegelingen, maar terwijl ik daar meden op het nauwkeurigste bezig was, deet de Wintgod Boreäs zijn Mond open, blazende mij in minder dan een seconde naar beneden, en voor den morgenstond, Meester Franciscus! bevont ik mij voor de poort van mijn woonstad A***.

En voorts las ik over een lichtmis ‘een wispelturig stuk vleesch dat bij Ludeman kwam en vroeg of hij het wist te zeggen, of hij een oud Man zou worden?’

Ik trok toen zonder dat hij het begreep zijn Horoscoop, en die bevestigde mij volkomen in die twee stukken, en ik kreeg gelegenheid om hem nu alleen te voorspellen wat hij weten wilde, en zij hem aen, dat hij zelf in het water zou omkomen, vier Vrouwen hebben, dat zij alle kuisch zouden zijn, en dat hij zig op zijn 38ste Jaer in de Maend Augustus moest hoeden, en zoo hij die door kwam, dat hij misschien wel tachtig Jaren halen zoude.

Hier mede, Meester Franciscus, meende ik nu voldaen te zullen hebben, maer het was mis; hij moest alles weten, omtrent de Vrouwen wat ik zeggen kon, of anders kon ik geen geld krijgen. Ik moest 'er aen, en zei hem: dat zijn eerste Vrouw zou wezen 19 Jaren,

tamelijk gegoed, minzaem en huishoudende, en dat zij aen den Kanker sterven zou. Zijn tweede 76 Jaren, heel rijk, knorrig, dronken en vuil: zullende aen de Kalkjicht sterven. Zijn derde zou wezen heel schoon, 28 Jaren, arm, piëus, en huishoudende. Deze zou in het Kraembedt sterven. Zijn vierde zou wezen, leelijk, 36 Jaren, een diefegge, vrij wel bemiddeld, en pestgierig. Deze zou hem overleven, en na zijn dood een Jong gezel opslaen, door wien zij arm gemaekt, en tot den bedelzak zou gebragt worden.

'Te Drommel, Meester Franciscus! wat ging hij aen, toen ik hem dat alles had voorspeld, ik geloof dat 'er weinig drommels in de hel bleeven. Ik kreeg mijn geld, en dat was voor dien tijd genoeg. Vervolgens heb ik een oog op hem gehouden, en alles is vervuld; zijnde hij op zijn 38ste Jaer verdronken: loopende bij avond in het water door den donker. Vaerwel, Meester Franciscus. De Meid roept me. De Canaren staen al op Tafel.'

De huishoudster brengt thee. Ik peins over de gevaren van het theedrinken door Meester Ludeman beschreven en juist als de lust mij bekruipt, nieuwe waernemingen te lezen, hoor ik de opgewonden stem van een jonge vrouw klateren tegen mijn huishoudster. Maar dat is Jomtof! Jomtof, die eigenlijk heel ernstig Dora heet, maar die we Jomtof hebben genoemd, omdat ze altijd in een feeststemming is, iedereen uit de put kan halen, nooit vervelend is en nooit verveelt. Wij

hebben elkaar het laatst gezien bij de roode lotos in de Jardin des Plantes. Zij studeerde muziek in Parijs en ik was er op zoek geweest naar wat anders dan anders.

‘Ah, c'est toi, miséricorde, jongen, je wordt oud. Als je zoo'n vrouw om je dulden kan, word je oud.’

‘Jomtof, jij hier!... Zij is mijn nijvere voedster. Zij heet Ardien, maar ik noem haar Circe. Ze is doof, praat met haar utensiliën en het eenige waar ze om bedelt, is een papegaai...’

‘Cochon! C'est ta Jehanne! Mais pourtant tu restes ma Barbe-Bleue... Waarom vraag je niet, waarom ik hier ben?’

‘Hebben we bij de roode lotos niet de groote gelofte gedaan: ‘niet vragen naar het immoreele waarom en waartoe?’

‘Dus het kan je niet schelen?’

‘Nee!... Heb je gegeten, Jomtof?’

‘Vieillard! Vroeger zou je gevraagd hebben, hoe lang blijf je, nu drein je over eten.’

‘Hoe lang?’

‘Drie weken, tot overmorgen!’

Er speelt een zoele wind om het huis. De tuindeuren staan open en geuren van frisch, nat gras - Circe waart sproeiend door den tuin en waagt een enkelen onbetrouwbaren blik naar binnen - houden de kamer koel. Jomtof babbelt zorgeloos en ik begrijp uit haar korte, grillige verhaaltjes, dat ze in Deauville den vori-

gen zomer een concert heeft gegeven, dat ze van La Baule naar Biarritz is gevlogen, waar ze veel geld heeft verspeeld, zoodat ze met een gast-dirigent naar Parijs is teruggekeerd. Ze keuvelt rap over al haar blijmoedige avontuurtjes, een enkele keer zwijgt ze, haar tintelende bruine oogen worden dan even heel stil, maar plotseling vonken ze weer: een nieuw verhaal van zorgeloosheid is gevonden. We nippen beide aan fonkelenden wijn, drinken precieus proevend en als een glas leeg is, roept Jomtof:

‘Albert! Le saumon ne marche pas!’, de strijdkreet uit de Parijsche Presto's.

Als Jomtof mij over boeken begint te ondervragen, verras ik haar, indachtig aan Vader Cats' zorgzame woorden:

Brenght soete spreucken bij van eenig deftigh man,

En wat haer met vermaek ten nutte dienen kan, uit zijne ‘Invallende gedachten, op voorkomende gelegentheden’. Ik vermaak haar met het vers: ‘Op 't gevoel van een nagel in de voet, die in 't vleesch wast’, met de strofen ‘Op de gelegenheijt van een jager, die (om een haes te vangen) zijn beste paert te berste rijt, en dus spreeckt:

‘Eylaes! Wat heb ik nu gedaen!’

Maar als ik haar na eenige ‘soete spreucken’ uit het ‘Houwelick’, de ‘Prachtige en dertele lief-koserie van Marcus Antonius, Velt-Overste van de Romeijnen, en Cleopatra, Koninginne van Egyptien’, ga voordragen,

springt Jomtof op, zet zich boven op Vader Cats, kust m'n mond dicht en verwijt:

‘Waarom lees jij kleine meisjes zulke vieze ouë heeren verhaaltjes voor?’

‘De Gouden Eeuw, Jomtof, de Gouden Eeuw’, verweer ik me zwak. We bedrijven een prachtige en dertele liefkoserie, tot ik haar naar den vleugel draag. Ze blijft er stil zitten en ik glijd weg in een fauteuil bij de open deuren. Circe is zonder groet naar bed gegaan.

Uit het bosch drijven met harsige geuren kleine geluiden mee: je hoort het wenden van een blad, het keeren van een vogel in z'n nest en ver weg zorgeloos gepraat van jonge menschen. De avond windt donzen geheimen rond het huis en over deze geheimen stelt de vleugel voorzichtig een kristallen schijn, als een zeepbel zoo teer en rijk aan kleur. Er vloeit een broos verdriet langs het maanlicht, onbestemd en nog zonder vorm, maar bijkans onmerkbaar is er de trage mélancholie van de Saudades do Brasil: Sorocaba; Sumare; Cereovado en I panoma. Zonder voorbereiding springt plots de alcoholische jool van Le Boeuf sur le Toit naar voren, want ‘les jolies femmes pleurent Paris’. Danse rituelle du feu en tenslotte, schrijnend, opstandig, klagend, préludes, études en nocturnes van Chopin. Het bosch ruischt, de vogels zwijgen, voor de onbewogen maan verglijden vele wolken.

Aan ons open slaapkamerraam neuriet de avond een postludium van regen. Vóór Jomtof inslaapt, vraagt ze:

‘Lees morgen een nieuw opstel van je voor.’

Dien nacht hoor ik haar in m'n armen droomen van Albert Fratellini.

Den volgenden ochtend lag er een briefje in de tuinkamer:

> Meheer,
> Omreede ik een fatsoenlijke Vrouw ben zal Uw naar een andere
> huishoudster hebbe om te zien, ik blijf Die zich Noemt
> Uw dienstwillige
> jufvrouw Janse.

Den brief heb ik met de thee en een Haagsch beschuitje naar Jomtof gedragen. Ze schreide in haar kussen, toen ze den brief gelezen had, niet zoozeer omdat ik m'n Circe verloren had, maar omdat zij een vrouw uit d'r brood had gestooten. Ik troostte haar met de zon, de vogels en een tak jasmijn. Eindelijk zei Jomtof door haar tranen:

‘Ze was ook zoo leelijk.’

Voor tienen waren we buiten. Jomtof zong lieve liedjes; ‘Anne-Maria, waar ga je naar toe? Wordt wakker, 't zonnetje is al op; In een groen-groen knollen knollenland’. Ik moest meezingen van ‘De Bezem’, maar toen ik uit politieke overwegingen bezwaar maakte, vond ze den canon: ‘Ich fahr', ich fahr', ich fahr' mit

der Post'. Ik bromde mee, kon amper wijs houden en kwam pas na tien keer repeteeren op tijd uit.

'Waarom neem je geen zangles?' informeerde Jomtof vriendelijk, 'dan krijgt er tenminste weer eens iemand vaste verdiensten.'

'Wie zingt er nou zulke nonsens? Ik geloof, dat je oud begint te worden.'

'Jomtof wordt niet oud, Jomtof gaat alleen maar dood.'

Ze rende weg tusschen de stammen, bleef plotseling staan en riep:

'Een eekhoorn, daar! op die tak!'

Aan den rand van het bosch en een korenveldje gingen we zitten. Achter het akkerland lag jonge boschaanplant, het groen was malsch en de boompjes stonden keurig in 't gelid. We lagen op de glooiing en keken over het gele koren en de geel-groene dennetjes de sombere roestige hei af.

'Hier wil ik niet liggen,' pruilde Jomtof, 'ik wil bloemen hebben.'

Ze veerde op en sprong op het korenveld af, waar papavers, margrieten en korenbloemen haar toewuifden, verdween in een paadje tusschen het koren, waar ze telkens even haar lachend gezicht boven de aren uitstak.

'Hier staan er zooveel. Allemaal voor jou, van Jomtof!'

Nadat ze een heelen tijd tusschen de wiegende hal-

men weggedoken was geweest, kwam ze statig aangeschreden, haar armen vol roode, blauwe en witte bloemen. En ze zong:

‘Dieu s'avance à travers les champs!’

‘Voor je zielige knoopsgat heb ik het mooiste Louis-Seize-bloemetje meegebracht,’ ze stak een groote paardenbloem op m'n revers.

‘We blijven hier niet. Dáár gaan we liggen, jij - omdat je zoo braaf bent vandaag - onder die jeneverstruik en ik lekker in de zon. Daar mag je me een opstel voorlezen en onderwijl kijk ik naar de bloemen.’

We lagen aan den heirand, met het jonge, gele hout en het korenveldje achter ons en vooruit de zwijgende, droomerige hei. Jomtof lag stil bij haar bloemen, ik had een mapje bij me en Jomtof koos:

NOCTURNE

Het moet wel heel stil zijn rond het donkere huis, want de geluiden blijven zoo ver, dat men den afstand niet meer gissen kan. De tuinen zijn zonder gerucht, de vijvers liggen strak onder den zwarten hemel, in het koetshuis brandt achter één raam een zacht licht. De stilte ligt zoo wijd om mijn kamer - want ook in huis leeft geen geluid - dat het hooren herinneren wordt. Traag gaan de herinneringen met de geruchten mee, zij breken af, voegen zich aaneen en vullen voorzichtig een precieus verlies aan ervaren met gedenken. - De

zee ligt op eenmaal wijd ruischend in een blanken nacht. Een schip glijdt onder hooge sterren, maanlicht wiegt breed in het boegwater en neigt op het weeke deinen van golven. Over zacht doorschijnende welvingen verglijden melk-witte lichtbanen. De maan heerscht over het water. In maansteenen ligt dit trage spel gevangen. - Een trein slaat langs den horizont van mijn gedachten. Maansteenen glanzen op den St. Gotthard. Men zal er wel wijze legenden over vertellen, legenden, die diep in een stil en eenzaam hart kunnen boren. De trein jaagt door, doch mijn gedachten vallen terug binnen de wanden van mijn duistere kamer. Een vrouw heeft heel zacht en kort langs het achterhek gezongen en nu ligt het leege leven weer voor mij. Ik zou recht door het brute zwijgen willen gaan met alle vergetenen, vertrapten, blinden en mismaakten rond mij. Wij zouden zonder woorden en zonder geluid langs het voldane zwijgen schrijden. Niemand zal voorop gaan; wij zijn slechts verwaarloosden, geketenden, zieken en geslagenen. Het gesmade leed, het gehoonde verdriet, de niet erkende kommer zullen zwijgend in opstand komen tegen de stilte, totdat één in die stilte luid en hoog zal roepen en allen die kreet zullen overnemen. Dan waait de opstand over alle velden en door alle steden. Wie het zwijgen overwint, wint het leven!

Rond mijn huis buldert de zee, de zon en de regen bouwen regenboogbruggen over fjorden, er verbranden paleizen en er staan duizend dikke heeren met duizend

gouden horlogekettingen, met tweeduizend vette begeerige handen. De duizend groote heeren hebben eendere gebaren en eenzelfden bangen lach op hun ronde gelaten. Op eenmaal treedt een van de heeren naar voren en heel zacht zegt hij:

‘Wij gaan slapen.’

Er liggen duizend zerken in mijn tuin en naast iederen zerk glanst een hooge hoed. Onder de hooge hoeden begint een zacht gezang:

‘Ontwaakt verworpenen der aarde’ en dan komen er bruine schoenen, gummiboordjes en deukhoedjes rond mijn woning. Niets dan bruine schoenen, gummiboordjes en deukhoedjes. De nietsen steken hun hoedjes omhoog in een malschen regen, zoodat de weiden gaan geuren. De hoedjes smelten in den regen, de bruine schoenen en de boordjes spoelen weg. De boordjes glijden als stille, witte klachten het donker in. - Achter het eene raam in het koetshuis gaat het zachte licht uit. Nu wordt de stilte zoo wijd, dat het luisteren een blind zoeken wordt. De nacht blijft donker voor mijn hooge vensters. De geluiden gaan mij nu verlaten en ze zijn me zoo vreemd geworden, dat ik mij er geen herinner. Zwijgend en traag beginnen wolken langs den hemel te drijven. De nacht wordt stilaan doorschijnend achter het koude glas van mijn ramen. De boomen moeten nu zacht ruischen, maar de vensters onthouden mij hun gerucht. De vijver achter het huis moet nu teere rimpelingen dragen, misschien drijft er wel een een-

zaam bloemblad op het blanke water. - Het is nu heel stil rond mijn donker huis, de geluiden vergaan. In de tuinen moet een mild gerucht zijn, de vijvers zoeken het schuchtere licht, in het koetshuis zijn alle lichten gedoofd. Uit het groote zwijgen vloeien mijn gedachten in mij terug, maar mijn oogen volgen de blanke baan, die de bevrijde maan over den vijver achter het huis legt. In dit witte licht vallen mijn oogleden toe over een blauwen droom.

Jomtof had tranen in haar oogen.

‘Ik kan het heusch niet helpen, maar zou Circe nou heusch wegblijven, ook als ze geen nieuwe mevrouw vindt?’

‘Als ze er vanmiddag nog niet is, moeten we zelf koken!’

‘Eenig! Kan jij dat? Ik kan spaghetti koken en eieren. Laten we dat doen, jij zet koffie, dat is niet zoo riscant.’

We hebben in het dorp gegeten. Jomtof vond, dat de kellner op Krishnamurti leek. Toen we 's avonds thuis kwamen, haalde ze vier perziken, wat aardbeien en Lieve-Vrouwebedstroo uit haar tasch.

‘Van Krishnamurti gekregen,’ zei ze, ‘we gebruiken vanavond vruchtenbowl.’

We dronken dien avond vruchtenbowl en sliepen daarna den slaap der onschuldigen.

Het kamertje van Circe bleef leeg.

Ik werd wakker in een kamer met gesloten gordijnen. Naast m'n kussen lagen margrieten, papavers en korenbloemen. Ter weerszij van het bed brandden kaarsen en op m'n dekens lag een kaartje:

†
Ci-gît mon amour
Je pleure au lit de mort de mes joies,
Priez pour moi.
t.s.v.p.

Aan de keerzijde las ik:

Barbe-Bleue,
Als je wakker wordt, ben ik op reis naar mijn man. Denk aan onze gelofte bij de roode lotos. Circe komt vanavond thuis. Ik heb haar uit jouw naam twee dagen vrijgegeven. Het briefje schreef ik.
Jomtof.

Dien avond kwam Circe niet thuis.

Maanden nadien - de herfst vervulde de rijke beloften van den zomer - kwam er een telegram van mijn tante, die in een stille badplaats aan de Oostzee woont. Tante is een wonderlijke vrouw, die van pelgrimages houdt, want op rijperen leeftijd gekomen - ze is ongehuwd gebleven - woonde ze afwisselend eenige jaren

achtereen in een of andere badplaats in het hotel, waar ze als bakvisch, als jonge vrouw, had gelogeerd en een blijde, doellooze liefde had gekoesterd. In den tijd, dat ze haar Hollandsche herinneringen naleefde, had ze een rotsvast geloof in den Enkhuizer Almanak, dien ze verre verkoos boven den Utrechtschen, omdat die bij lange na niet zooveel mooie dagen leverde. Anderhalf jaar geleden is Tante naar de Oostzee vertrokken, om daar te kunnen sterven temidden van de koele herinneringen aan haar laatste, want onbeantwoorde liefde.

Het telegram bracht den zomer weer zeer nabij: de briefkaart met het poststempel ‘Praha’, ontvangen drie dagen na Jomtof's vertrek: ‘Groeten van Rebbe Loew, de Golem, Schwejk en Jomtof’; de verbouwereerde terugkomst van Circe, die haar trein had gemist, maar ook de kleurlooze leegte nadien in de uitdagende, onmeedoogende weelde van den zomer. Het telegram verstoorde een waan van gelatenheid, die de rijpe gloed van den herfst - zwaar als ieder onvermijdelijk afscheid, waarmee men vrede moet winnen - mij bereidde.

Tante seinde:
Komme sofort. Dora krank.
Tante Carlien.
Ik antwoordde:
Komme Dienstag früh.
Dein Vetter.

Met den ochtendtrein kwam ik aan. Tante wachtte me op, ze straalde. Voor we het perron afliepen, kocht Tante een broodje marsepein voor me:

‘Hier, jongen, dat heb je verdiend.’

‘Tante, geen onzin, hoe is het met Jom-... eh, Dora?’

‘Die is al weer een stuk beter, maar jij hebt een zoetigheidje verdiend. Domme neefjes moeten zoo nu en dan eens wat van oude tantes toegestopt krijgen.’

‘Wat is er met Dora? Zeg tenminste iets. Is haar man ook hier?’

‘Ik hoop het. Misschien is het gevaar voorbij, maar waarom eet neef nu niet van Tante's marsepein?’

Ik dacht het mijne van Tante, maar de onrust over Jomtof woelde verder. Ik begreep niets van zooveel uitgelatenheid, Tante's oogen tintelden alsof we een feest tegemoet gingen. En ze had me getelegrafeerd, direct te komen, omdat Dora ernstig ziek was! In de taxi spraken we geen woord; Tante zat naast me, ze wreef een enkele maal vergenoegd in haar blanke, rimpelige handen, keek me verstolen van terzijde aan, het leek wel of ze niets van m'n onrust wilde missen. Eindelijk waren we thuis. Tante leidde me naar m'n slaapkamer:

‘Zoo, nu kan je je eerst eens wat verfrisschen.’

‘Is Dora niet hier? Kan ik haar éven zien?’

‘Zorg nu eerst maar, dat je het stof van den trein kwijt bent en kom dan hier, in de kamer beneden, dan zullen we wel verder zien.’

In de kamer beneden zat Tante glimlachend te handwerken, toen ik binnenkwam. Op een klein tafeltje stond een ontbijt gereed en Tante beduidde me, wat te eten, dan konden we intusschen met elkaar praten.

‘Maar zeg dan toch wat?’

Ik had het gevoel, met een waanzinnige te doen te hebben. Was Dora misschien dood?, maar Tante lachte zoo stil vergenoegd van binnenuit. Was Dora hier in huis of werd ze buitenshuis verpleegd? Als Tante nu maar iets zeggen wilde! Waartoe diende die comedie met de marsepein op het station? Leed Tante aan waanvoorstellingen? Eindelijk zei ze:

‘Dora is in Kopenhagen, ze geeft er een concert.’

‘Is ze dan niet ziek?’

‘Ja, ze is ziek.’

‘Waarom heb je haar dan laten gaan?... Hoe is ze überhaupt hier gekomen, wat wil ze hier, praat nu eindelijk eens duidelijke taal...’

‘Dora is bij me gekomen, omdat ik denzelfden naam draag als jij. Ze moest hier spelen, en - zoo vertelde ze mij - in iedere stad zoekt ze in het adresboek naar onzen naam. Als ze hem vindt, heeft ze het gevoel, jou gesproken te hebben. Hier vond ze mijn adres, ze belde me op en vroeg of ze komen mocht. De vorige week heeft ze bij me gelogeerd en ze heeft me alles verteld... ook van het briefje dat ze bij jou achterliet. Ze had het bedoeld als een laatste troef, maar ze hoorde niks van je... je had aan haar impresario kunnen

adresseeren... Ze moest iemand haar geheim vertellen, goddank kwam ze bij mij terecht, en omdat ik uit ervaring weet hoe mannen zijn, wilde ik mijn troef op tafel brengen. Ik seinde jou, dat ze ziek was... Als-ie komt, heb ik misschien gelijk, dacht ik... Komt-ie en heb ik geen gelijk, dan kan hij met den middagtrein terug, zonder dat Dora weet wie er geweest is... Ze komt pas vanavond laat weer hier... Overmorgen speelt ze hier in de buurt en ze zou hier logeeren... De middagtrein gaat tegen drieën...'

'En hoe laat komt de avondtrein?'

'Ruim twaalf uur... Ik zou haar afhalen.'

'Goed, dan doe *ik* dat... En... haar man?'

'Als jij gaat, komt hij aan den trein.'

Ik ging.

Dien nacht hebben de oude straten Jomtof en mij geleid. De trotsche gevels beschutten onze broze woorden. De zachtgroene torenspitsen der zeven kerken hielden wacht over onze gedachten. De klokketorens maten den tijd, een zachte wind dreef de slagen over de stad, en toen reeds de nacht voor het eerste morgenlicht begon te wijken, hoorde ik Jomtof's zachte stem:

> Nous étions seul à seule et marchions en rêvant,
> Elle et moi, les cheveux et la pensée au vent,
> Soudain, toumant vers moi son regard émouvant:
> 'Quel fut ton plus beau jour?' fit sa voix d'or vivant.

Sa voix douce et sonore, au frais timbre angélique.
Un sourire discret lui donna la réplique,
Et je baisai sa main blanche, dévotement.

Den avond van den dag na het concert waren Jomtof en ik in de Maria-kerk. We zwegen maar en we volgden het glanzen van het late licht, dat aan de beelden trage gebaren verleende. Het ranke orgelfront hing zwijgend boven de banken. In de kerk was geen gerucht, dan een enkele maal de holle slag van een deur, die in het slot viel. Jomtof zat stil tegen mij geleund, met haar oogen begeleidde ze de teere streelingen van het licht dat vergleed over een Maria-beeld. We luisterden naar het afscheid van den dag en op eenmaal schreden de eerste tonen van Bach's Passacaglia zacht en voorzichtig in tegen den dalenden dag. Het glanzen verstierf langs de blanke pijlers en de lichtval in de plooien van de wuivende mantels der heiligen verging. Even nog glansde de maansikkel, waarop Maria zweeft boven de koorafscheiding, maar al meer nam het orgel bezit van de kerk. Er joegen stormen door het schip, blijdschap klaroende tot in de verste hoeken der beuken en vaak zong het wit en zilverig na in den nok van de viering. Wij zwegen, dreven mee met de wervelende kolkingen, ontstegen aan menige oude smart langs de arabesken rond een maanblank pijpen, tot een zwaar en diep accoord heel dit leven terug liet vloeien achter het schemerig front van het orgel. We gingen tastend door

de stilte op zoek naar onszelf en de wereld. Zonder doel gingen we: door hellende straten, langs stille huizen, tusschen bezinnende gevels en onderlangs de ranke spitsen der torens. Over de zacht groene toppen dier torens heeft de tijd een net uitgezet, dat alle gebeuren tot herinneringen dwingt. En wij waren zoo ver van elkaar gedreven, dat we elkaar als vreemden ontmoetten in een oude herinnering. We dorsten niet spreken uit vrees voor elkanders stem. Zoo hadden we al zoo vaak nergens gewandeld, elkander volkomen vreemd en toch aangewezen op elkanders onmiddellijke nabijheid. Onze stappen klonken door het heelal, niemand en iedereen had er deel aan. Het was nog vroeg in den avond en we zagen de menschen niet langs onzen weg. In deze volkomen eenzaamheid hervond ik de eerste maten van Passacaglia. De straat helde naar de zwarte haven, de stad streefde naar het zachte groen der torenspitsen, dat trilde in het licht van de rijzende maan. Aan de kade lag een Hanze-kog en in het kraaiennest zong een straatjongen:

> Hei didelitt, mien Mann is komen.
> Hei didelitt, wat bringt he mit?
> Hei didelitt, en Sack mit Plumen,
> Hei didelitt, denn kaam ick mit.

Een wachtsman schold het kind het kraaiennest uit en op eenmaal hoorde ik Jomtof's stem naast me:

Drüben am Walde
Kängt ein Guruh -

Warte nur balde,
Kängurst auch du.

In de Schiffergesellschaft wilde Jomtof juist onder den kajak-met-eskimo zitten. Ze keek heel timide naar Bismarck's Stammtisch, telde de schepen aan de zoldering, ging proefzitten op alle banken, las de aankondigingen en de eerbiedwaardige namen van gestorven en nog levende stamgasten hardop en toen ze alles nadrukkelijk bekeken had, zei ze:

‘Zoo zonder menschen is het me hier te vol!’

We gingen en namen een koelen avonddronk op de Diele van het Schabbelhaus. Na het derde glas zei Jomtof:

‘Bel Tante op, ze moet onze kaarten opstellen.’

Toen Tante kwam, ging het Schabbelhaus dicht, zoodat we in de lage gewelven van den raadskelder moesten soupeeren.

's Avonds thuis zei Tante:

‘Kinderen, er staat nog een Schwedische Platte in de eetkamer. Ik zou nog best een stukje kunnen eten.’

Tante had zilveren luchters ontstoken, in de golvingen van de roemers hielden de wuivende vlammetjes een oolijk spel.

De jonge dag vond tusschen leege borden, half volle

glazen en wat etensresten een slordig beschreven papier:

> Hiermee vervullen wij
> den treurigen plicht U
> in kennis te stellen van
> ons voorgenomen huwelijk.

Allen gefallen ist unmöglich.

1932

Hannibal Boontjes, een zeer eigenaardig persoon

Hannibal Boontjes was een zeer eigenaardig persoon.

Hij groette zijn stiefvader, een bizonder nette verschijning, altijd uitermate beleefd. Zijn moeder, die met zijn stiefvader een goed tweede huwelijk was aangegaan, kwam hij eigenlijk nooit tegen. Zijn vader was coiffeur in een volksbuurt geweest.

Een paar jaar geleden heeft Hannibal zijn ktb.- examen met goed gevolg afgelegd en toen is hij postzegels en rijwielmerken gaan verkoopen in het Groote Postkantoor. Al zijn diensturen zat hij als arbeidzaam ktb. onder het bordje:

IN - ZEGELVERKOOP - UIT

Het publiek maakte queue om bij hem te kunnen komen. Dat heeft hem over het paard getild. Hij sprak niet meer tot de menschen en wanneer hij een enkele maal een vraag moest beantwoorden, bewoog hij vriendelijk het hoofd, en zijn woorden waren enkel voorkomendheid. Vaste klanten begonnen hem slechts op te merken, als hij er niet was. Gelegenheidskoopers dachten: makkelijk als een automaat.

Hannibal Boontjes was een goed ambtenaar.

Hij woonde op kamers.

Vrienden kende Hannibal niet.

En de eenige keer, dat een vrouw hem liefkoosde was, toen er 's avonds heel laat één ‘dag schatje’ tegen hem zeide, waarop hij angstig blozend zijn pas versnelde.

Hannibal Boontjes was heel eenzaam.

In de cantine las hij ‘Wetenschappen’ en ‘Letteren en Kunst’ en hij onthield nauwgezet namen en woorden. Op straat en in de tram sprak hij met menschen, maar hij sprak zoo, dat hij tenslotte luisterde en daarna vergat. Eens heeft een meneer hem in de tram van Queen Laurey verteld:

‘Queen Laurey, dat is wat, meneer! Kan je altijd op zetten, begrijp je wel?! Een pracht exemplaar. En een beenen, een beenen! Maar je kan het niet Hollandsch noemen, begrijp je wel?! De moeder hebben ze naar Amerika gebracht. Toen weer terug met jong d'r in... Maar da's niet Hollandsch meer, begrijp je wel?!... En loopen, loopen... Gevaarlijk zoo'n transport! Altijd oppassen voor beenen breken, begrijp je wel?!... Maar een prachtexemplaar, meneer!... Uit een beste stal. Een draver!... Geen een houdt het er tegen uit, begrijp je?!... Daar ken je altijd op zetten. Nou is-t-ie toch weer één...! Is dit 't ziekenhuis, meneer? M'n moeder, begrijp je wel?!... Dan mot ik er uit, meneer!’

Hannibal Boontjes was een ernstig mensch. Als er

iemand lachte, zei hij meestal:

‘Wat blieft U, meneer?’

Hij begreep niet wat er te lachen viel in de wereld. Lachen ergerde hem. Maar het meest heeft hem het lachen van de heeren van de kegelclub geërgerd. Hannibal Boontjes is kegeljongen geweest. Heel kort. Maar lang is hem het harde lachen van de dikke meneeren bij gebleven, als het kraken van oud, slecht hout. Hij was bang van de zware, pokhouten ballen en van den onregelmatigen roffel, waarmee de kegels omvielen. Hij draaide den wijzer op het nummerbord te laat, of hij liet de kegels bij het opzetten vallen en nooit stuurde hij den bal onmiddellijk terug. Hannibal Boontjes deed dit weer te gehaast. De heeren scholden en eens kreeg Hannibal bijna een bal tegen zijn beenen, omdat er gegooid werd, vóór hij op de matten zat.

‘Verdomde poedel! dan mot je ook maar opletten,’ brulde de meneer die gegooid had.

De vrinden lachten en veegden het bierschuim uit hun snorren.

‘Wat beteekent poedel?’ vroeg Hannibal dien avond aan zijn collega.

‘Nul! Idioot!’

Hannibal heeft daarop ontslag gevraagd.

Het was al weer een heelen tijd geleden, dat Hannibal kegeljongen was, toen hij zijn vroegeren maat tegenkwam. De jongen had een pet op en zei ‘meneer’ tegen Hannibal. Na dien is Hannibal zich rekenschap

gaan geven van den wonderlijken loop der dingen. Het kon daarna ook wel gebeuren, dat hij plotseling dacht:

‘Hoeveel menschen, de postzegelverzamelaars uitgesloten, zouden er nu zoo precies alle postzegels van het land kennen? En hoeveel port er op brieven en stukken moet? Vast niet zoo heel veel!’

Vaak schoten zijn gedachten dan door op andere objecten van zijn wetenschap, en menigmaal dacht hij over een willekeurig mensch, die zijn weg kruiste:

‘Zou hij weten, wat Gerrit van der Lindenstraat beteekent? Of Busken Huetstraat, Jan Porcellisstraat, Bilderdijkstraat, de Genestetlaan of Pieter de Hoochweg? Zou hij weten wat er op het Concilie van Trente is besloten? En zou hij mij begrijpen, als ik hem nou eens vroeg: hebt U ook zoo'n afschuw van de Glawpolitiproswjet?’

Op een anderen dag, dat Hannibal zich weer uitvoerig rekenschap gaf van wat anderen misschien wel niet zouden weten, hoorde hij opeens iemand vragen:

‘Pardon, meneer, kunt U mij ook zeggen, waar het Engelsche consulaat is?’

‘Nee,’ antwoordde Hannibal verschrikt. Hij had een gevoel, alsof men hem betrapt had. Na dien dag is hij gaan twijfelen. Kort daarna verstuikte hij zijn voet. De controleerende geneesheer schreef eenige dagen rust voor. Zijn moeder kwam hem één keer bezoeken. Zij bracht een doosje sigaretten en de groeten van zijn stiefvader. Verder kwam er niemand. Zijn hospita

klopte echter reeds den eersten dag:

‘Pardon, meneer Boontjes, ik had U es even gesprake willen hebben. Ik wil zegge: houdt U van radio? Zal ik de loudspeaker in de gang zetten met Deevetrie of Hilversum of zoo? Van muziek wil een mensch nog wel es opklaren.’

Hannibal had er in toegestemd. Daarna kwelden hem de verminkte vreugden dezer wereld en het hysterisch meehuilen van de hospita.

Op den dag voor hij weer naar kantoor zou gaan, was Hannibal wat gaan wandelen. Midden in de stad had een vrouwelijke collega hem aangehouden:

‘Boontjes, hoe maak jij het? Tijd niet gezien.’

‘Pas ziek geweest.’

‘Toch niet erg, wel?’

‘Nee, m'n voet verstuikt.’

‘Naar, pijnlijk, hé?’

‘Och, gaat nog al hoor. Rusthouden.’

‘En hoe is 't verder! Je komt nooit meer op “Hughe's Vrienden”... En al een meisje?’

‘Nee,’ zei Hannibal gauw.

‘Ik ben verloofd.’

‘O, ja?’

‘Al een heele tijd, zeg. Eenig. We hebben elkaar zoo gek leeren kennen, zeg. Hij stond altijd voor me op, in de tram. Eerst heelemaal zoo maar. Later bleefie zitten, tot ik in de tram kwam. En toen kwam er eens een oude heer in de tram en toen ben ik ook opgestaan.

“Nou staan we allebei,” zei hij toen. En zoo hebben we telkens wat met elkaar gepraat. Toen heeft hij me eens naar huis gebracht, omdat het zoo regende, nou en toen... vind je 't niet eenig?’

‘Ja erg leuk... Wat doet-ie?’

‘Hij is op kantoor, op een tabakszaak!’

‘Zoo. Goeie baan zeker.’

‘Ja, ik geloof het wel, hoor... Enne, doet je voet nou heelemaal geen pijn meer?’

‘O, nee. Da's al weer voorbij.’

‘Nou, Boontjes, tot ziens hoor. Kom je eens op de club, dan zal ik je aan hem voorstellen.’

‘Goed... Dààg!’

Den volgenden dag zat Hannibal Boontjes weer voor het loket. Het werk vermoeide hem nog wel wat. Het viel hem moeilijk, zijn hoofd erbij te houden. Telkens het gesprek van den vorigen dag. Eerst waren er alleen maar beelden: het frissche figuurtje van zijn collega en de een of andere nette meneer. Telkens een andere meneer. Het leidde hem af en maakte hem moe. Den geheelen dag bleven de beelden hem kwellen en toen hij goed en wel klaar was, bleef er voor hem een mistroostige leegte over. In zulke stemmingen begon Hannibal altijd tegen zichzelf te praten en dit praten was altijd een betoog tegen een denkbeeldig, aandachtig auditorium. Voor het slapen gaan dien avond heeft Hannibal in bed dan ook nagenoeg als volgt gesproken: ‘Dames en Heeren!

Ik wil vanavond met U behandelen het probleem van het huwelijk in dezen, onzen tijd. Wij kunnen niet te voorzichtig zijn met het nemen van een zoo groot besluit, waardoor de richting van ons heele verdere leven wordt bepaald. Is het voor een vrouw goed, jong te trouwen? En voor een man? De eerste doet, naar mijn bescheiden meening, het beste vroeg in het huwelijksbootje te treden, mits zij zich een man kieze, die haar en haar kinderen voldoende kan onderhouden. O, denk niet, dat het vernederend zou zijn voor een vrouw, onderhouden te worden door een werkenden man. De vrouw heeft schoone plichten. De man trouwe nimmer op te vroegen leeftijd. Hij moet eerst iets wezen in de maatschappij. En al is het dan niet noodig, dat men daarbij buitensporige eischen stelt, hij moet zijn vrouw iets kunnen bieden. Want, nietwaar?, waar armoe is, vliegt de liefde het venster uit. En dan is het mis. Wie het brood niet in de pap verdient, mag nog niet aan verloven denken, laat staan aan trouwen. Wie het wel doet, komt eens aan zijns meesters tafel te gast. Daarom zou ik een man willen raden een gemeente- of een rijksbetrekking te aanvaarden. Dat is vast. Men heeft pensioen. Men kan op periodieke verhoogingen rekenen. Dat alles geeft groote zekerheid... Al die andere betrekkingen... Voor je een positie heb... Eigenlijk zit je er op een schopstoel... Je weet precies wat je te doen hebt... Als je op tijd begint en niet te vroeg uitscheidt, zijn je chefs tevreden... en maken dat je kas klopt...

zeg nou zelf, waar vin-je dat? Je legt je postzegelboeken op orde, je weet precies hoe alles ligt... en je briefkaarten, formulieren, rijwielmerken enzoo... hoe zou het nou op zoo'n tabakszaak toegaan, wanorderlijke rommel en als je je éénmaal vergist, krijg je de zak... waar ben je dan?... Een goeie rijksbetrekking en je hoeft je toch zeker nergens ongerust over te maken... Over een paar jaar heb ik zooveel verhoogingen gehad, dat ik ook kan gaan trouwen, als ik wil... Wie dan leeft, die dan zorgt... Misschien brengt ze ook nog geld in... Zorgen zijn er nog niet... nee, zeg nou zelf...'

Hannibal Boontjes had zijn oogen gesloten.

En hij was ingeslapen in groote tevredenheid.

Hannibal Boontjes was een tevreden mensch. Daarom verafschuwde hij leuzen. Er wroette een poover verzet in hem, als hij een collega hoorde beweren:

'Wij hebben recht op een menschwaardig bestaan!'

'Dat heb ik toch,' had hij in de cantine eens gezegd als een luide gedachte. Onmiddellijk daarop was een regen van scheldwoorden en felle verwijten over hem heengeworpen. Ze scholden hem 'doodgraver', 'satelliet', 'nul-in-'t-cijfer', 'de man-met-het-heerenboord', 'postzegeltemmer', 'vent-zonder-ruggegraat'. Dat alles deerde hem niet, maar die woorden met dat nare luchtje: 'bourgeois', 'arbeidersklasse', 'klassenstrijd', 'klassenjustitie', 'kapitalisme', 'proletariaat', 'onderkruiper', 'klassenbewustzijn', tergden

hem zoo, dat hij met een slag de cantinedeur dichtsmeet achter zijn woedend:

‘Verrekken jullie!’

Op die kille openbare-gebouwen-gang herstelde hij zich met een hooghartig:

‘Die socialen altijd!’

Want wat wisten nou zulke menschen van de bevrediging, welke in arbeiden is gelegen. Hannibal dacht:

‘Ledigheid is des duivels oorkussen’ en ‘Arbeid adelt’ en ‘Waar een wil is, niet waar?’

Gesterkt wandelde hij voort door de drukke straten, waar hij weldra het geheele conflict vergat.

Hannibal Boontjes winkelde graag. Vooral 's avonds, als de étalages verlicht waren. Dan bleef hij lang staan voor heerenmodemagazijnen, voor fotokasten van bioscopen, boekwinkels en autoshowrooms. Voor postzegelhandelaars stond hij nooit stil uit ergernis over de stempeling. Op een avond, dat hij weer langs de winkels dwaalde, leidde een groot bord in een meubelwinkel zijn gedachten af.

QUEEN ANN

stond er, met groote, gele letters. Op eenmaal waren zijn gedachten weggegleden naar een sedert lang vergeten punt in zijn herinnering.

Queen Ann! Queen Ann! Hoe was het nou ook weer. Mooie beenen... nummer één... ziekenhuis...

Opeens hoorde hij in zijn denken:

‘Begrijp je wel?’

Toen was ook de meneer er weer geweest, die gepraat had over de moeilijkheden van een exemplaar met jong d'r in en van die beste looper.

‘Queen Laurey’ had-ie gezegd. ‘Een best exemplaar. Een harde looper.’ Gek, dat zoo'n man maar tegen een wild vreemde begon te praten. Alsof het je wat kon schelen! Ja, 't was in de tram. Waar zou die wagen nou rijen?... In andere steden rijen nou ook trams... Hoeveel fietsen zouen er op de wereld zijn?... 9-12; 3-6 morgen. Tusschen den middag sokken koopen... Eh, e... dag, meneer! Wie is dat nou weer? ... Lijn 4... C. & A... On y revient toujours... Die meneer van laatst op den bijwagen. Toen het zoo regende. ‘Nat weertje, meneer,’ zei ie, ‘vies weertje.’

Tenslotte wandelde Hannibal Boontjes een restaurant binnen. Hij bestelde een pils en ging de krant lezen. En hij las:

> ... Maar wel heel bijzonder is een artikel ‘Hoe mijn boschmier krankzinnig werd.’ Een roode boschmier liep gedurende eenige dagen steeds in het rond, stortte zich op alles, wat in den weg kwam, viel soortgenooten aan, sleepte met den rechter voorpoot, terwijl de rechter voelspriet er slap bij hing. Toen het dier uit zijn lijden verlost was, en van den kop micro-

> toomsneden gemaakt waren, openbaarde zich een linkszijdige beschadiging van de (speldeknopgroote) hersenen in den vorm van een tumor, 't Zal wel uiterst zeldzaam voorkomen, dat een ziektegeval bij insecten zoo uitvoerig onderzocht is.

Hannibal Boontjes was een groot dierenvriend. Heel den verderen avond heeft hij gedacht aan de boschmier en aan de beschadiging van de hersenen in den vorm van een tumor. Wat dat was, begreep hij niet. Dat de mier altijd maar in de rondte liep, dagen lang, kwelde hem. Hannibal bleef maar denken:

‘In de rondte, dagen lang. Net als een draaimolenpaard, maar dat slaapt nog 's nachts.’

Vlak voor hij naar bed ging, had hij op eens gedacht:

‘Alle menschen loopen altijd in de rondte. Heel het leven loopt in de rondte.’

Met een hoofd, groot en zwaar van gedachten was Hannibal ingeslapen. Zijn slaap was vermoeiend.

Den volgenden ochtend stond hij met hoofdpijn op. Zoodra hij beneden kwam, treiterde de hospita hem met een vetten lach:

‘Hihi, meneer Boontjes! Wat hebt U vannacht tekeer gegaan. U had het maar altijd over: en nou rechtuit!, en nou rechtuit! En schreeuwen, dat U deed, we zijn er wakker van geworre...’

‘Zoo,’ zei Hannibal. ‘Is er soms post voor me?’

‘Wel nee, meneer! Verwacht U?’

‘Nee, maar 't zou kunnen!’

‘Hi, hi, bent U soms overstuur? Hi, hi!’

‘Wat blieft U, juffrouw?’

‘U laat me lachen, meneer. U is zeker nog niet wakker. Tjétjé, hihi!’

‘Wilt U me nog een kop thee brengen, juffrouw?’

Vóór de hospita terug was met haar kopje thee, was Hannibal de deur al uit. Naar kantoor. Daar vervolgde hem nog de dikke, gillende lach. Zijn grootste kwelling: de lach en dan zoo'n lach! Zijn hoofd was nog altijd zwaar en heel groot. Hij voelde geen handen meer. Hij zat voor het loket als een groot hoofd, zonder meer. En hij verwachtte met angst, dat de menschen gillend en lachend zouden wegloopen. Hij hoorde niet meer wat men hem vroeg. Zijn handen gehoorzaamden op klanken. Maar op eenmaal hoorde hij heel luid en duidelijk:

‘Meneer, mag ik een blauwe postzegel van 7½ cent van U?’

Hannibal ontspande met een ruk:

‘Wàt zegt U?’

‘Een zegel van 7½ cent, als 't U blieft, blauw.’

‘Blauw?!’ riep Hannibal.

En toen daverde, zwaar en luid, door de hall van het Groote Postkantoor, de eerste lach van den ktb. Hannibal Boontjes.

Hannibal Boontjes lachte zich dood.

Hij werd begraven.

Zijn moeder en zijn stiefvader zaten in het eerste rijtuig. In het tweede rijtuig zaten zijn hospita en een paar collega's.

‘Hij dee toch zoo vreemp, hè, die leste dag,’ zei de hospita telkens weer.

Op de baar lagen bloemen van de ouders en van de hospita, van de collega's een immortellenkrans.

Toen de hospita terug reed van het kerkhof, zei ze:

‘Meneer Boontjes was een van m'n beste inwonende menschen, weet U!’

1932

In memoriam Hannibal Boontjes

Hannibal Boontjes was, goed beschouwd, een dichter.

Eerlijk gezegd, heb ik hem altijd voor een droomer gehouden, maar nu ik hem na zijn luidruchtigen dood - als vanzelf de algemeene en lieve gewoonte volgend - veel in m'n gedachten ronddraag, ben ik tot ander inzicht gekomen. Ik herinner me thans zijn liefde voor het détail, want kon hij niet plotseling stilstaan en zeggen:

'Gisteren lag een eenzame krant in deze straat?'

In herinner me duidelijk zijn afkeer van lage schoenen en zijn opdringerige voorkeur voor gummiboorden. Zeer duidelijk is ook mijn herinnering aan zijn liefde voor de zoete, medicinale geur van perubalsem. Deze veneratie was nauw verwant aan het zelfbeklag, dat zijn uiterlijk zoo sterk vertoonde.

Eens heeft hij met me over parfums gesproken.

'Parfums,' zei hij, 'parfums zijn sprakelooze leugens. Je weet het, ik heb nog nimmer een vrouw bemind, maar ik heb hare parfums geproefd. M'n hospita, die zelf altijd geurt als frisch hooi, heeft een daghit, die van een der inwonende menschen quelques fleurs steelt. M'n hospita heeft last van spataren en de daghit wascht zich met groene zeep. Ik heb een vrou-

welijke collega, die rondgaat in een wolk van Maja. Ze heeft zwarte tanden en roode handen. De meisjes, die me aanspreken, wanneer ik naar den nachtdienst ga, vleien met een zoete weemoed van parfait amour of wierook. Alles leugens, want het aschblonde, blanke schepseltje, dat op de administratie werkt, weert me af met de verstikkende reuk van schrijfmachinelint. Ik zelf zoek de waarheid, ik toon m'n wonden, uit mijn kleeren stijgt altijd een walm van perubalsem. Reukmiddelen zijn voorwendsels.'

En hij eindigde: 'O parfum chargé de nonchaloir.'

Hannibal sprak zeer afgemeten en zijn woorden waren exact gekozen. Nederlandsch sprak hij eigenlijk het best en zijn moderne talen beheerschte hij voor zoover hij ze voor zijn werk noodig had. Wanneer een vreemdeling voor zijn loket zijn taal kwam spreken, met de velen vreemdelingen eigen vanzelfsprekende verwachting verstaan te worden, doorspekte Hannibal zijn aandachtig luisteren, al naar den landaard, herhaaldelijk met:

'I see; si, si; gewiss.'

Hij luisterde altijd en al sprak hij in gezelschap nauwgezet weinig, toch kon hij geen zwijger worden genoemd. Ik geloof, dat Hannibal Boontjes zweeg uit bemoeizucht, want ik bedenk me nu opgemerkt te hebben, dat hij eigenlijk pas begon te converseeren, wanneer hij alleen was. Dat converseeren had dan een groote verwantschap met neuriën, slechts de melodie

ontbrak. Hij converseerde ook niet in woorden. Ik heb hem eens bezig gehoord en dat klonk ongeveer zoo:

'Hm, hm; ng, ng; uh, ooowaai; tss, tss!'

In gezelschap onderhield hij zich op gelijke wijze met menschen, zoodat, wanneer iemand iets aan Hannibal Boontjes vertelde, zijn verhaal gesyncopeerd werd met:

'Aai, aai!; oei, oei!; chm, ch!'

Een enkelen keer speelde zijn vak hem parten en dan hoorde men, ook zonder dat hem een vreemde taal werd aangedaan:

'Si, si; gewiss; I see!'

Hannibal sprak alleen man tegen man en zoo heeft hij me, behalve zijn gedachten over parfums, nog andere geheimen toevertrouwd. Hij kon geen muziek hooren, heeft hij me eens verteld, want hij moest er altijd aan denken, dat een stuk muziek nooit weggespeeld kon worden. Zoodra een muziekstuk uit is, is het niet weg, het staat nog in de noten, maar als je het weer speelt, is het toch wat anders. Hannibal moest bij het hooren van muziek altijd denken, hoe het vroeger geklonken zou hebben, of hoe het later klinken zou. Daarom kon hij nooit hooren, hoe het klonk.

'Als ik muziek nou maar kon lezen, dan had ik er wat aan, hooren gaat niet.'

Hannibal Boontjes durfde niet te zingen en hij kon niet fluiten. Toch herinner ik me wel fluitgeluidjes van Hannibal te hebben vernomen, maar men moest hem

zeer lang kennen om te weten wat hij bedoelde. Het zou beslist tactloos en onwelwillend zijn geweest, hem er naar te vragen. Hij floot toch altijd hetzelfde - het Wilhelmus met als slot het Wien Neerlands' Bloed of Uren, Dagen, Maanden, Jaren - zoodat wat geduld en een weinig uithoudingsvermogen haast ongemerkt de oplossing moesten brengen. Ondanks deze, mijn persoonlijke, waarneming, blijft een hem van verre bevriend heer pertinent beweren, dat Hannibal Boontjes de gave van het fluiten had en het merkwaardige is, dat die heer in zekeren zin als bij uitstek deskundig mag worden beschouwd, omdat hij langen tijd in zijn dagelijksch brood heeft moeten voorzien met voor terrassen van café's vogelgeluiden te doen hooren. Dat deed hij voortreffelijk, zoo voortreffelijk, dat ik eens een goeiïge juffrouw heb hooren zuchten:

‘Gunst, man, je zou zweren, dat je buiten zat. Je geeft die stumper wat, hoor!’

Die man nu heeft me verteld, dat Hannibal, als hij volkomen op z'n gemak was, het ‘Carneval de Venise’ met alle variaties kon fluiten.

‘En enorm goed, meneer! Ik heb hem de leeuwerikslag nog bij willen brengen, maar dat kon ik er niet in krijgen. Zooiets moet je aangeboren wezen.’

Over dien heer heeft Hannibal stellig ook wel met me gesproken, maar omdat hij een zonderlinge, ietwat afwezige manier van zeggen had, wanneer hij over andere menschen sprak, zal wel nooit met zekerheid zijn

te bepalen of de heer en dierenvriend, wiens legende ik mij herinner, dezelfde is als de fluitvirtuoos. Mocht het zoo zijn, dan is het de man, waarvan Hannibal me eens zei, dat hij heel eenzaam was. Wanneer hij dat vertelde, blonk er een zachte trots in zijn oogen en in zijn stem lag een teer gevoel van saamhoorigheid. Hij kleedde zijn mededeelingen zoo in, dat men achteraf niet duidelijk meer wist of hij over zichzelf, dan wel over een ander had verteld. Hannibal Boontjes dan, heeft mij de herinnering gelaten aan een zeer eenzaam mensch, die middagen lang met zijn kanarie duetten kon zitten fluiten. De kanarie vloog vrij rond door het kleine kamertje onder de dakpannen. Als de man zich zeer verlaten ging voelen, begon hij zacht te fluiten, het vogeltje streek neer op zijn hoofd en ving aarzelend de fluitgeluidjes op. Weldra parelden de deuntjes door het zolderkamertje en het duurde dan gewoonlijk niet lang of van daken ver kwam poes aangerend, sprong door het zolderzaam en vleide zich spinnend op de knieën van den baas. Een vreemde kat heeft de kanarie opgevreten, poes is doodgeschoten, omdat ze huizen verder met succes op duiven jaagde.

‘Ik kan me voorstellen,’ zei Hannibal, ‘dat zoo iemand nu ten gronde gaat aan vrouwen en drank.’

En als Hannibal zooiets zei, klonk het heel waarschijnlijk, omdat men waarlijk de overtuiging had, met iemand te spreken, die ten gronde zou kunnen gaan aan een zoo subtiel verlies.

Ik heb hem dan ook den eenigen keer, dat hij naar Parijs was geweest, terug zien komen als een gedesillusioneerd man. De eerste dagen na zijn terugkomst sprak hij niet over zijn reis. Hij liet enkel wat prentbriefkaarten zien, die hij aan zichzelf had gestuurd en het eenige wat hij zei, was:

'Die Franschen stempelen slordig.'

Een heelen tijd later zei hij:

'Ik ben in het Louvre geweest, maar, weet je, al die schilderijen lijken op de reproducties.'

Maanden later stuurde hij me uit een Nederlandsch dorp, waar hij moest waarnemen, een ansicht van Parijs. Hij schreef me:

'Parijs is een fictie, waar iedereen moedwillig in gelooft. Je speelt er iets intenser "Paradise regained" dan in de bioscoop. In de Parisienne geloof ik niet, daarvoor ken ik trouwens te weinig Fransch. De Parijzenaar staat met aanmatigende vanzelfsprekendheid op je teenen of hij legt op gelijke wijze z'n journal in je gezicht. Parijs is de goeie ouë tijd, waar niemand in gelooft. Paris deviendra un jardin d'hiver (Flaubert).'

Parijs had Hannibal de illusie van het reizen ontnomen. De film had Parijs verraden, zooals ze de geheele wereld verraadt. Hannibal weigerde van nu af, te reizen, omdat iedere reis een confrontatie zou worden en hij wilde zijn droom van de steden, die hem vertrouwd waren - het blanke Florence, het smartelijke Avignon, het stralende Granadas, het lokkende Rio de

Janeiro en het strijdbare Moskou - niet zien vergaan. In zijn Geldersch dorp waren kerk en pastorie een verrassing voor hem geweest, hij had er laaiende korenvelden ontdekt en er was een groote gemeenzaamheid ontstaan tusschen hem en een eeuwenoude eik. Hij verklaarde me dan ook:

'Ik heb overwogen, nu ieder jaar naar een ander dorp van ons land te gaan.'

Het jaar vóór zijn dood was Hannibal naar de Waddeneilanden gegaan en vandaar heeft hij mij een brief geschreven, den eenigen, dien ik ooit van hem ontving. Hij schreef:

> 'Waarde Vriend,
> Ik gevoel een groote behoefte, je te schrijven, nu ik hier op een hoog duin zit, met voor me de altijd wisselende zee. Ik ben bezig te besluiten, het volgend jaar een zeereis te gaan maken, ik wil dagen lang zijn tusschen lucht en water. Het land is mij een belemmering en wanneer ik ver aan den horizont de stille schepen voorbij zie gaan, zou ik vóór op het schip willen staan, zoodat ik het splijten der golven goed kan zien. Ik voel het land nu zoo zwaar, de meeuwen, die over m'n hoofd scheren, kwellen mij met hun vrijheid. Ze kunnen naar vrijen wil aan land zijn, maar even vrij staat het hun, de wijdte in te vliegen, de schepen tegemoet, glijdend en wiekend op de koelte of blank deinend op de ademende golven. Gisteren vond ik een doode meeuw op

een golfbreker. De vleugels lagen wijd gespreid tegen het grauwe bazalt. Ik heb een staartpen meegenomen, om er jou dezen brief mee te kunnen schrijven, maar ik zal hem ongerept bewaren, om hem later in zee te kunnen werpen. Er moet dan aan boord wel een oude zeeman zijn, die de runen kan duiden, die de pen tegen den hemel zal schrijven, voor hij op de golven gaat drijven. Nu nog ben ik aan land. Menigen nacht maalt het wakende vuurtorenlicht mijn hart leeg, zoodat het eenzaam wordt als het wijde strand, wanneer de maan boven de aarde staat. Heb jij ooit bemerkt hoe sterk de zee kan trekken, wanneer je alleen bent met haar? Ze ruischt en dat ruischen heeft een zoo dwingenden maatslag, dat je gaat luisteren naar het kloppen van je hart en het ruischen van de zee. Alleen maar het kloppen van je hart en het ruischen van de zee. Op een avond dacht ik zoo: als beiden gelijk slaan, dat moet de dood zijn. Ik zit nu op een hoog duin aan je te schrijven. Waarom, weet ik niet. Ik kan je niet anders melden, dan dat er schepen langs den einder drijven, dat de meeuwen hun magische kringen rond mijn eenzaamheid trekken en dat ver weg, ijl, een klokje beiert.
Het klokje zwijgt nu; voor mij strijkt een zilvermeeuw neer,
Hannibal.'

Hannibal heeft zijn zeereis nooit gemaakt. Toen hij

gestorven was, heeft z'n hospita een aanteekening op z'n bureau gevonden, die ze mij gebracht heeft:

‘Ik zou willen sterven boven het wiegen van golven, gedragen door vele zilvermeeuwen, om dan met een blanken slagpen mijn doodsbericht aan den hemel te schrijven.’

Toen de hospita mij het papiertje bracht, zei ze:

‘Meneer Boontjes was toch een zeer eigenaardig persoon.’

1935

Twijfel omtrent Hannibal Boontjes

Ik heb altijd gedacht, dat Hannibal Boontjes dood was. Dat dacht trouwens iedereen. Maar sinds een paar dagen kwelt mij de twijfel. Het begon in een van die nauwe, schimmelige straatjes in de binnenstad. Het was klaarlichte dag, stralend en doordringend helder. Tusschen de mij volmaakt onverschillige menschen zag ik onverwacht een man. Ik zag hem veel duidelijker dan wie ook en hij was voorbij, voor ik er mij van bewust was, dat ik hem had gezien. Het was zeven minuten voor half drie. Dat is mij den geheelen dag op een wonderlijk heldere wijze bijgebleven. Ook den volgenden morgen. Precies om zeven minuten voor half drie moest ik weer in het slop zijn en weer verraste mij de man uit mijn nog niet bewuste herinneringen. Drie dagen achtereen moest ik op hetzelfde uur in dat straatje zijn. Iets dwong mij er onmeedoogend toe en gedurende al die dagen voelde ik, dat ik den man in mijn leven begon terug te vinden. Ik geloof niet, dat hij mij gedurende dien tijd opmerkte. Wij gingen volkomen langs elkaar heen. De straatbewoners begonnen blijk te geven, dat zij mij herkenden. Op den derden dag begonnen zij mij hun wereld uit te kijken. Dat vermengde mijn onontkoombaren drang om hun straatje

te betreden met een laffen angst voor hun vijandschap. Maar op den vierden dag was ik terecht. Op hetzelfde oogenblik besprong mij de gruwelijke twijfel: dat is Hannibal Boontjes, die sinds jaar en dag dood is. Den volgenden dag om zeven minuten voor half drie, liep ik in tegenovergestelde richting als de vorige dagen door het straatje. Voor ik het besefte, was de man naast me. Hij keek mij aan zooals iedereen iedereen aankijkt: overbodig. Maar op dat moment voer een groote moed door mij en ik overrompelde hem:

‘Bent U mijnheer Boontjes?’

‘Men noemt mij Hannibal Boontjes,’ zei hij uit een vleezig masker. Ik had niet gezien, dat z'n lippen bewogen en hoewel er geen beweging over het gelaat kwam, leek het mij, dat hij lachte.

‘Dan hebben we elkaar goed gekend,’ vervolgde ik om wat te zeggen. We liepen het straatje alweer uit en kwamen op het breede trottoir van een winkelstraat.

‘U mij misschien, maar ik U niet,’ zei mijn hervonden vriend.

‘Vele menschen zeggen, dat ze mij goed hebben gekend, maar die zijn allang dood. U bent de eenige, die mij in de open lucht herkent.’

‘Bent U nog altijd bij de posterijen?’ waagde ik.

‘Hoe weet U dat? Het is om je dood te lachen, als je iemand ontmoet, die zoo lang terug kan leven. Weet U, dat het gevaarlijk is, heel gevaarlijk? Ik heb vaag iemand gekend, die zich heeft doodgelachen.’

‘Dus U bent er nog?’

‘Ik had al hoofdcommies kunnen zijn. Maar ik leef te intens, ik ben ergens blijven steken, omdat ik dringend behoefte had aan ruimte. Herkent U mij werkelijk?’

‘Dagen lang heb ik U bespied, omdat ik U niet thuis kon brengen.’

‘Wilt U met mij naar huis, dan kunnen we rustiger praten.’

We waren samen in een breede straat gekomen. Het was er druk, zoo druk, dat we volkomen verloren gingen in de menschen. Mijn vriend hield zijn vleeschmasker onbewogen en toch, als ik hem van terzijde aankeek, was er iets onbeschrijflijk innemends over zijn afwezige trekken. Trouwens ik zag herhaaldelijk menschen, vriendelijk naar hem - of toch alleen maar naar mij? - lachen, zoo van harte vriendelijk als men lacht tegen een mensch, dien men niet anders kent dan van spraaklooze ontmoetingen in een buurtwinkel. We wandelden prettig zwijgend verder, tot mijn vriend plotseling zei:

‘Hier is het, zal ik voorgaan?’

Hij verdween in een huis, dat er niet meer was en ik stond verdwaasd in een kuil met fundamenten te staren. Die kuil lag knel tusschen belendende perceelen en de hooge zijwanden waren smerig dooraderd met zwarte rookkanalen. Men zag aan de eene zijde het stumperig geader van een geschilderd marmeren

pensiontrap-wand. Aan den anderen kant de vieze moeten van mooie schoorsteenmantels. Hoog, tegen het dak, wapperde wat bloemetjes-behang. Ik keek er beangst naar en toen er voorbijgangers naast mij kwamen, vluchtte ik weg van dit onzichtbaar mausoleum.

Ik dorst er met niemand over praten, maar den volgenden dag moest ik weer precies op tijd in het morsige straatje zijn. Nu liep ik er weer door, gelijk de eerste dagen en inderdaad, ik zag mijn vriend al van verre aankomen. Al bewoog er geen spier op dit wezenloos gezicht, toch zag ik heel duidelijk, dat hij mij al uit de verte toelachte. Hij scheen mij te herkennen. Verheugd en nieuwsgierig stak ik mijn hand uit, maar voorkomend zei hij:

'Laat dat maar, wij hebben zooiets niet noodig.'

'Hindert het, als ik een eindje meeloop?'

'Welnee, ik ben op weg naar huis. Ik heb afgesproken met dien man, waar ik gisteren op mijn kamer van vertelde. Overigens ben je veel te vroeg weggegaan. Nog veel meer had ik je willen vertellen, omdat ik opeens voelde, dat het kon. Jij begrijpt me, want je zwijgt. Jammer, dat je nu niet mee kan. Het is hoogst belangrijk. Later vertel ik het je wel eens.'

'Kun je vanavond bij me komen?'

'Goed, waar woon je?'

Ik gaf hem mijn adres. Hij zou om een uur of negen komen. Midden op straat namen we afscheid. Toen ik omkeek, zag ik hem voor de open plek midden tus-

schen de huizen nog even staan. Plotseling was hij verdwenen, maar te zelfder tijd zag ik het huis, dat daar jaren geleden had gestaan en toen wist ik weer, dat daar het pension was geweest, waar Hannibal Boontjes woonde in den tijd, dat we bevriend waren. Jaren lang had ik er niet meer aan gedacht, ik was achteloos langs de plek geloopen, zonder me zelfs maar af te vragen, wat daar vroeger had gestaan. Door een onnaspeurlijke reden, was het verleden teruggekeerd naast mijn leven. Wien zou ik deelgenoot kunnen maken van deze ervaringen? Allen zouden tot dezelfde conclusie komen als ik:

'Overspannen! Neem wat rust.'

's Avonds zat ik in gespannen verwachting thuis. Ik worstelde met mijn twijfel. Leefde Hannibal Boontjes nog of wreekte zich een verwaarloosde, jaloersche herinnering op ziekelijke wijze? Ik had nu met hem afgesproken. Als hij waarlijk kwam, zou ik moeten gelooven, dat hij leefde. Prompt negen uur werd er nadrukkelijk gescheld. Ik hoorde mijn huishoudster naar de voordeur gaan, maar zij kwam niemand aandienen. Daarom liep ik naar haar kamer, om te vragen, wie er gebeld had.

'Niemand,' zei ze, 'het zal wel beldeurtje zijn geweest.'

Toen ik in mijn kamer terug kwam, stond Hannibal Boontjes voor mijn boekenkast.

'Houd je ook zoo van lezen?' vroeg hij. 'Hinderlijk

is dat. Ik lees alleen nog maar talen, die ik niet begrijp; dat is rustiger, dat maakt je evenwichtig.'

'Wil je een borrel?' vroeg ik, om mijzelf te kalmeeren.

'Schenk maar in, dan kan ik hem laten staan,' zei Hannibal. 'Dat geeft me meer bevrediging, dan wanneer ik hem karaktervast weiger. Overigens heb je wat gemist. Wij zijn tot belangrijke dingen gekomen vanmiddag. Wij - mijn vriend en ik - hebben besloten, vrijwillig den dood te verlaten. Wij willen onszelf het leven aandoen. Vind je het verantwoord?'

'Nee, consequent,' hoorde ik mezelf zeggen.

'Maar het kan pas, als de aarde splijt,' zei mijn vriend en hij gaf mij een boek uit mijn boekenkast. Zoodra ik het aanpakte en opensloeg, was ik alleen in mijn kamer. Ik las vertrouwde woorden, die ik niet begreep. Mijn huishoudster bracht koffie binnen en terwijl zij het dampende kopje op tafel zette, zei ze merkbaar beangst:

'Men vreest, dat de aarde splijt met die derde bom bij Bikini.'

'Driemaal is scheepsrecht,' zei ik. Mijn huishoudster hoorde niet, hoe verrukt Hannibal Boontjes lachte.

1945

Mont St. Michel

‘Kenavo!’

Op den Mont St. Michel kùnt ge het al wel hooren, maar ge moet zeer oplettend zijn in den wirwar van cosmopolitische bewondering. - ‘Imposing!’ - ‘How sweet!’ - ‘Niedlich!’ - ‘Ah, c'est joli’. - Daartusschen zegt wel eens een blozend meisje in een bont winkeltje of temidden van vele fel roode kreeften: ‘Kenavo!’ En ‘kenavo’ zegt dan een ander, ‘kenavo varoas’, ‘tot ziens, morgen.’ Op Mont St. Michel, den canon van Bretagne.

Zoodra ge het nauwe stadje, onderlangs de abdij van den strijdbaren Michael, betreedt, ontvallen u het rumoer en de strafheid van deze eeuw. Gij gaat door den filter van het Bretonsche land. Hier liggen voorbije eeuwen langs de rots gebouwd en zij ontvoeren u naar de verdrongen bronnen van uw avonturisme, want hier zijt ge prelaat en soldenier, piraat en ridder. Maar ge moet uw dooltocht beginnen tusschen dag en schemer, als het broze licht over bastions en kanteelen scheert, als de breede trappen van de hooge abdij stil wegschrijden binnen de steile poorten. Dan zal uw gang statig zijn als die van een prelaat, brevierend omtrent middernacht, terwijl roomwitte Benedictijnen de metten

zingen. Waakzaam zult ge zijn als een soldenier bij uwen gang over bastions en langs kanteelen, gerust in het besef van de onneembaarheid der sterkte.

Omtrent het uur, dat de nacht zijn eenzaamheid begint te spreiden rond deze rots, gaat gij als een eenvoudig poorter langs den Boulevard. Daar worden de schommelbuikige steenen clergymen en monniken binnengehaald met de kleurendrukjes, de ‘zilveren’ presse-papiers, de ‘literatuur’, de likeuren, de bonbons en de uitdagende kreeften. Dan vergaat deze bonte vernieling in den nacht. Het wordt stil en zachte vragen worden luid:

‘Vous allez vous promener ce soir, mademoiselle?’

De zee begint te ruischen rond de sterkte, zooals ze ook ruischt in elk der tien schelpen, die rusten onder de drie lelies in het wapen van de abdij.

De Mont St. Michel ligt 's nachts binnen de bezinning van vele eeuwen. Uit een hotelkamerraam geeuwt het verkouden geluid van een loud-speaker. De hooge muren van de abdij glanzen in het licht der maan. De luchtbogen van de kapel binden de ruimte saam. Bij het open haardvuur in het twintigste-eeuwsch hotel, bij het electrisch gedreven braadspit spelen uw gedachten met rammen en bleien, pekkransen en kokende olie, maliënkolders, kolven en spanbogen. Op de kanteelen en de torens dwaalt het gefluister van jonge menschen, de zachte wind verwaait pieus hun teere woorden.

De zee ligt wijd om het eiland. Uit het raam van uw

kamer ziet ge de scheiding niet tusschen land en water. Ge droomt weg in het zwijgen van den nacht en uw droom is bont en beweeglijk als het gebeuren op een oud tapijt. Om u is het gekletter van wapenen en boven de vuren kookt de olie in ruime pannen. Gevechtstorens rollen aan op uw veste, een heele compagnie soldeniers zakt zwijgend in het drijfzand. De belegeraars beklimmen muren en torens. Kokende olie sist door de gaten. Mannen klimmen. Geen wordt er gedeerd. De soldaten verlaten de tinnen, ze trekken zich terug op de hoven en breede trappen. Hoog reikt de verschrikking van zuilen. Elke soldaat draagt een blauw uniform. Bij elke deur staat een wachter, op iedere trap staat een gids. Er staan gidsen over heel de sterkte en er zijn mannen en vrouwen met kodaks. Ze dringen door tot op de ronde torens, op de tinnen, de trappen, in de zalen, in den refter, de kapellen, de ridderzaal en met hun kodaks schieten ze overal stukken weg. Duizenden kodaks en weinige wachters. De wachters zijn in donkerblauw, de vijanden dragen plusfours en zonnebrillen. Heel de abdij is in hun macht. Steeds komen er meer. Allen schieten met hun nijdige kodaks. Er liggen wachters in de gangen, de zalen, de kapellen en op de trappen. Enkelen hebben een bundeltje violette of groene papiertjes in hun hand. Zij zijn gevallen binnen de veste. De overwinnaars hebben bezit genomen van de abdij.

Een overwinnaar fluit. Hoog en schril. Verbaasd

staart ge over het verre land achter het wijde, natte zand. Weer het hooge, schrille gefluit. Het verscheurt den droom. Diep onder het venster van uw hotelkamer loopt op den dam een treintje leeg. Auto's en autobussen. Menschen. Toeristen.

Een nieuwe dag is wederom gewijd aan den cultus van den toerist, die over heel de wereld een zelfde ritueel bedrijft, op den Mont St. Michel, in het Vaticaan, het Völkerschlachtdenkmal, het Graf van den Onbekenden Soldaat, het Vredespaleis, den Dôme des Invalides, het Palazzo Pitti en het Casino de Paris.

Ge staat als vagebonden op het strand.

Bretagne ligt voor U.

1937

Tante's uitvaart

Tante stierf in de nadagen van den laatsten oorlogswinter. Oom was een goed jaar tevoren, even ongemerkt uit het leven gegleden, als hij er langs was gegaan, maar hij had tenminste nog een nette begrafenis gehad met volgkoetsen, een dominee, tranen en belangstelling aan het graf. Dat alles kon van Tante niet worden gezegd. Zij stierf, óók zooals zij had geleefd, eenzaam, vreemd, temidden van vreemden in haar propere étagewoning aan den uitersten rand van de stad, midden in het havengebied. Toen zij stierf was het leeg om haar heen, hoewel niet leeger dan tijdens haar kinderloos leven. Haar smettelooze woning, waar zij bijkans een halve eeuw stof had afgenomen, had binnen een maand het aanzien gekregen van een morsig pension. Ik zag het met wat leedvermaak, omdat eindelijk, nu de dood dit huis betrad, het leven zich liet gelden. Het ging misschien wat ongegeneerd voor deze gezeemde gangen en stofvrije kamers, maar het getuigde tenminste van leven. Het is nu eenmaal zoo de gewoonte van het leven, rauw om te gaan met levenlooze dingen. Daarom was het ook maar goed, dat de dood zich over Tante ging ontfermen. Tante's bestaan had niet verder gereikt dan een dagelijksch, doelloos wandelingetje

door de verdrietige straten, die uitmondden op het zinnelooze parkje met muziektent, waar haar woning stond. Ik heb Tante daar zoo op gezette tijden bezocht en altijd weer verkleumde ik gedurende zoo'n bezoek in de kilte van den gewapenden vrede, welke gemeenlijk slechts het kenmerk is van een sterfhuis. Van Tante's meubels was het leven weggepoetst, uit haar kamers was het weggezogen, uit haar gangen was het weggedweild en zijzelve was in deze ontzielde omgeving een vage schim. Toen Oom nog leefde was het er minder doodsch, want Oom morste nog wel eens asch van zijn sigaar. Dat bleek voor Tante een teeken te zijn, dat Oom de oude niet meer was, dat hij zienderoogen achteruit ging en misschien was het ook wel zoo, want een zindelijker mensch dan Oom heb ik niet gekend. In elk geval stierf hij volkomen onaangekondigd, maar wel verbeid, niet zoo heel lang nadat hij asch begon te morsen. En nu lag Tante met den dood te worstelen, zooals dat onnadenkend wordt genoemd. De aanblik, welken Tante bood, had niets van een worsteling, ten hoogste kon men er uit concludeeren, hoe vermoeid zij was van haar altijd durend ontwijken van het leven. Om haar heen waren nu haar meisje voor halve dagen en de mevrouw van hiernaast. Toen ik na het bericht van Tante's ziekte in het huis aan het parkje kwam, lag Tante roerloos te bed. Het eenige, dat nog aan het leven herinnerde, was een troosteloos kreunen. Ik heb haar zwijgend bekeken, zooals men het werk

van een bevriend beeldhouwer beschouwt en niet durft zeggen, dat het niet ontroert. ‘Mevrouw laat alles loopen,’ zei de mevrouw van hiernaast op een toon alsof zij een mechanisme verklaarde. Het meisje voor halve dagen lachte vreugdeloos, omdat zij niet huilen kon. Ik stond zwijgend voor het bed en ving den spottenden blik van Oom, die in een lijstje boven het ledikant hing. ‘Weet mevrouw's zuster er al van?’ vroeg de mevrouw, en ik voelde mij opgelucht, toen ik kon zeggen, dat de zuster van mevrouw niet kon komen, omdat er immers geen treinen reden.

De mevrouw bood aan, 's nachts om beurten met het meisje voor halve dagen te waken. Er zou wel niets op tegen zijn, dat haar man ook in de woning trok, want eerlijk gezegd was het meisje als de dood. Zoo'n kind kan je toch niet moederziel alleen laten, als het eens zou gebeuren, terwijl zij wacht had. Er werd duidelijk afgesproken en voor ik wegging, waarschuwde het meisje mij bezorgd voor de werkster, die mevrouw den laatsten tijd haar eten uit de gaarkeuken had gehaald en die voor het donker nog even kwam, omdat mevrouw zoo slecht met het olielampje overweg kon. ‘Ze heeft geholpen, dat is waar,’ zei het meisje, ‘maar ze heb d'r eigen niet vergeten.’ ‘U moet haar om de huissleutel vragen,’ zei ze tenslotte nadrukkelijk. ‘Ja, die heeft ze nog altijd,’ bevestigde de mevrouw. ‘Dus de werkster,’ zei ik onnoozel en trok de voordeur dicht. Aan de binnenzijde van die deur hing een papiertje:

Hebt U niets vergeten? Dat was nog de nauwgezetheid van Oom en zij schrijnde als een verwijt.

Den volgenden keer trof ik de werkster. Tante werd met den dag minder. Zij herkende niemand meer. Zoolang ik voor het bed stond, bleven haar oogen gesloten. ‘Ziet U wel, hoe spits haar neus wordt,’ zei de mevrouw hardop, ‘zij beseft niets meer.’ Ik was er niet zoo zeker van, te meer niet, omdat Tante begon te kreunen, toen ik naar de andere kamer ging. ‘Zoo is het den geheelen dag,’ zei de mevrouw geruststellend en op de gang vervolgde zij zakelijk: ‘denkt U aan de sleutel en dat ze nu wel weg kan blijven?’

Toen ik in de huiskamer in Oom's stoel zat, kwam de werkster binnen. Ik vroeg haar om den huissleutel en beduidde haar kies, dat haar diensten nu niet langer noodig waren.

‘'t Was toch zoo'n best mensch,’ zei de werkster, terwijl zij den sleutel met haar slappe, aarzelende hand naar mij toeschoof. ‘Doet U de groeten aan mevrouw's zuster,’ vroeg zij bij het afscheid nemen en voor zij de trap afging, vertelde zij nog even: ‘mevrouw werd een beetje eigenaardig op het laatst en met zoo'n vreemd meissie, je weet niet of het vertrouwd is. Daarom kwam ik maar elke dag. Mevrouw at uit d'r pannetje, weet U?’ Toen viel de deur dicht en in de keuken tutoyeerden de mevrouw van hiernaast en het meisje voor halve dagen elkaar als hartsvriendinnen. Ik zei nog iets overbodigs en daarop vertrok ik. De huisdeur sloot ik ach-

ter mij, zooals men de deur van een weinig gebruikte kast sluit.

Op weg naar huis dacht ik na over den ontwijden dood. Ik had nog pas dezer dagen twintig smerige balen lompen langs den weg zien liggen. Wat slijkerig rood sijpelde uit twintig hoofden. Voor ik thuis kwam, gingen mijn voeten langs een zwart lijk, dat scheurend ademde tegen de vieze pui van een doof huis. In haar bed lag Tante zonder meer te sterven, terwijl in de voorkamer mevrouw van hiernaast met haar man en het meisje voor halve dagen het gruwelijke leven bespiegelden. De dood heerschte zoo onbeschoft en onmeedoogend, dat sterven tijdverspilling leek. Wie tijd opeischt om te sterven, ontsteelt anderen de gelegenheid afdoende aan dit leven te lijden. Misschien liggen er straks weer bloederige lompen langs mijn weg, misschien ademt het zwarte lijk al niet meer en werd tot straatvuil. - Thuis hebben de kinderen groote oogen. Dat is nu al wekenlang zoo. De kinderen hebben groote, vreugdelooze oogen en de oogen van hun moeder zijn hard. Dat is het nutteloos verweer, dat haar gelaten is. Thuis vroeg niemand iets en dat spaarde mij een harteloos antwoord.

Drie dagen later wandelde ik door de stervende stad naar het overbodige parkje met de muziektent. Op mijn bellen werd de deur geopend en ik wist, dat het meisje voor halve dagen zou open doen, om te zeggen, dat het gebeurd was. Zij deed open en zij zei het. Boven her-

haalde de mevrouw van hiernaast, wat haar vriendin me al had verteld.

‘Je moest maar gaan sluiten,’ fluisterde zij en toen ik gedachteloos naar het raam liep, was het meisje al bezig, de jalouzieën te laten zakken. Het gesprek werd fluisterend voortgezet nu Tante's gekreun de holle kamers niet meer vulde. Het huis was leeger, dan het ooit was geweest en in die leegte vertelden vreemden, dat Tante naar niets of niemand meer had gevraagd. Alleen vanmorgen had zij gezegd:

‘Je moet me maar wat te drinken geven.’

Dat waren haar eerste woorden sinds al dien tijd. Mevrouw van hiernaast had haar geholpen en zij had direct gezien, dat het afliep.

‘Mevrouw heeft niet geleden,’ zeide zij, hetgeen klopte met wat de dòkter me over het verloop had voorspeld. Toen ik aan Tante's bed stond, lag het gelaat van een vreemde op het grauwe kussen. De afstand tusschen haar en mij was onpeilbaar groot geworden en nu zij waarlijk dood was, werden een oogenblik mijn prilste herinneringen aan haar wakker, maar de uitgelaten, lachgrage Tante, die mijn jeugd verkwikte, had niets van doen met deze doode, die haar verleden loochende met een gapend masker van perkament. Boven het sterfbed glimlachte raadselachtig het oolijke gelaat van Oom.

De mevrouw van hiernaast had mij kies alleen gelaten en toen ik de woonkamer binnenkwam, vroeg zij

zacht, of haar man somwijlen de woning zou kunnen huren.

‘Dat zult U met mevrouw's zuster moeten bespreken,’ antwoordde ik, een beslissing ontwijkend.

‘U behoeft nu niet langer te waken,’ zei ik nog en toen drukten mevrouw en het meisje voor halve dagen mij de hand:

‘Wel gecondoleerd met het verlies van Uw tante,’ prevelden zij. Ik nam wat rijst mee voor de kinderen en sloot de huisdeur achter mij. Zoo slaat men een boek dicht, dat men met tegenzin heeft gelezen.

Op hetzelfde oogenblik, dat de deur gesloten werd, ging de deur er naast open. Een vreemde vrouw vroeg mij, binnen te komen.

‘Gaat het wat beter met mevrouw?’ vroeg zij onmiskenbaar om een aannemelijk begin te maken.

‘Mevrouw is zooeven gestorven,’ zei ik dof in het nauwe portaaltje.

‘Gunst, komt U even binnen,’ en de smalle, glazen tochtdeur week uitnoodigend. Binnen mompelde de vrouw iets over deelneming en daarna brak zij discreet los: het waren haar zaken wel niet, maar zij kon het niet aanzien. Die daar boven waren zoo gehaaid. Elken dag zag zij die twee met pannen en flesschen loopen. De werkster van mevrouw mocht niet meer boven komen, sinds die twee regeerden. En als er soms nog niemand voor de woning was, zij had iemand in haar familie.

‘Hartelijk dank, mevrouw,’ zei ik en de tochtdeur sloeg achter mij dicht als het glazen deksel van een doodkist.

Tante lag te wachten, tot de wijkzuster haar zou komen afleggen en ik wandelde naar huis in de wetenschap, dat ik nu verdriet behoorde te hebben. Maar ik had dit sterven als kennisgeving aangenomen. Onderweg kwam een vreemde blijdschap in mij, toen ik hoorde, dat even tevoren iemand van den Sicherheitsdienst op straat was neergeschoten. Vrijwel onmiddellijk daarop besefte ik, dat dit opnieuw twintig menschenlevens zou kosten. Welke? Er waren ditmaal, bij mijn weten, geen bekenden onder den voorraad politieke gevangenen.

Thuis zei men, dat het toch nog vlugger was gegaan, dan we hadden gedacht en hetzelfde zei de zuster van Tante, toen ik haar per telefoon het verlies liet weten. Twee dagen later kwam zij als pseudo-évacuée met een vrachtauto naar ons toe, om haar zuster te, helpen begraven. Zij wilde onmiddellijk naar het huis aan het parkje, maar al was zij veel fiever dan haar twee en half jaar jongere zuster gedurende de laatste decennia was geweest, er viel toch niet aan te denken, het troostelooze eind te gaan loopen en haar 's nachts met de doode alleen te laten. Het zou erg meevallen, wanneer er een volgrijtuig zou zijn op den dag der begrafenis en dan alleen nog maar van het sterfhuis naar de begraafplaats en terug. De notaris vroeg den begrafenis-onder-

nemer of het volgrijtuig de familie niet thuis kon afhalen en na de begrafenis thuis brengen. Er was te weinig voer voor de dieren. Een stalhouder in de stad had teveel begrafenissen, om nog materiaal voor plezierritjes af te staan. De laatste hoop was een ziekenauto, maar juist den dag vóór de begrafenis was het laatste gas voor de auto's verbruikt. Zieken en gewonden moesten voortaan met paard en wagen worden vervoerd, er viel niet aan te denken, dat men voor overbodige familie-besognes zou kunnen rijden. Voor Tante's zuster gold het geenszins een overbodigheid. Zij had haar zuster eenzaam laten sterven, eenzaam en overgelaten aan de hulp van vreemden, 's Avonds zat zij gedwee bij ons, naast het potkacheltje en bij het vermoeiende schijnsel van het olielampje. Zij at mee van de suikerbieten-nassi-goreng, van de suikerbietenpap, van het suikerbietentoetje en van de schaarsche, nauwkeurig uitgetelde, grauwe boterhammen. Zij luisterde mee naar het verlammend gegrom der V l's. Overdag keek zij angstig naar de witte strepen aan den hemel en 's avonds schrikte zij telkens weer, wanneer zij zoo'n vuurbol, boven de huizen zag stijgen. Het grommen beangstte haar, gelijk het ons met angst vervulde. Die angst werd overigens slechts merkbaar, doordat wij elkaar telkens weer vertelden, hoeveel wij er hadden gehoord èn door de geprikkelde stemming in huis. Op een avond klonk verscheidene malen achtereen de mechanische donder van dit lompe moordtuig en zonder

dat er over Tante was gesproken, zei haar zuster:

‘En nu ligt zij daar zoo alleen.’

‘Wou je soms, dat ik bij haar ging liggen?’ hoorde ik mezelf zeggen en mijn vrouw keek verschrikt op van het breiwerk, dat haar oogen bedierf en haar zenuwen sloopte.

‘Dat is geen antwoord aan je moeder!’ zei ze en ik wist niet beter te doen dan jongensachtig te gaan fluiten. Tante's zuster glimlachte alsof zij knagende pijn wilde verbergen en nadat het gedurende eenige seconden ondraaglijk lang stil was geweest, sprak zij:

‘Je moest toch maar zien, dat je een rijtuig voor mij vond, jongen.’

Het vervloekte klikken van de breinaalden van mijn vrouw bleef beuken door de leegte.

Den volgenden dag liep ik door een mistige stad. Gele, giftige mist hing tusschen de huizen. Ik liep de stalhouderijen af zonder eenig resultaat. Geen paarden. Geen voedsel. Geen koetsen. Geen tijd. Geen personeel. Ik liep langzaam en ik spande mij in, of ik zware zakken droeg. In het hart van de stad bloedden twintig natte balen lompen leeg aan den voet van een schuilkelder. Er stonden menschen bij, dicht opeen, omdat het zoo mistig was. De mist weende voor hen en kinderen keken vreemd naar die langgerekte hoop vuil. Er was een moeder met een kind en die moeder zei:

‘Kijk er maar goed naar en vergeet het niet.’

Het kind huppelde vreugdeloos verder aan Moeder's

hand. Uit den mist kwam mij een huurkoets tegen:

‘Koetsier, kun je morgen rijden?’

‘Wat doe je van je vak?’

‘Doet dat er iets toe?’

‘Ben je slager?’

‘Nee!’

‘Voor spek of tarwe kan ik je rijden.’

‘We hebben zelf niet te eten. Er moet een oude dame naar Zuid, om haar zuster te begraven. Wat vraag je ervoor?’

‘Zestig gulden en een maaltijd.’

‘Brood?’

‘Kan het niet warm?’

‘Als je suikerbieten lust. Aardappelen hebben we niet.’

‘Dan vier boterhammen.’

‘Dus om tien uur voor en om vijf uur weer afhalen.’

‘Als m'n paard niet krepeert kan je op me rekenen.’

Het koetsje loste op in den mist. Ik wandelde naar huis, verrukt over mijn afspraak.

‘'t Is een heeleboel geld,’ zei Tante's zuster, ‘maar kunnen we al dat brood missen?’

Mijn vrouw telde en rekende. De kinderen hoefden niet te offeren, Tante's zuster ook niet. Het koetsje kon komen.

Den volgenden morgen lagen de vier boterhammen klaar en toen het koetsje met het broodmagere paard voorreed, vroeg de koetsier het eerst om zijn ontbijt.

Stapvoets reden we door de verlaten stad. Halverwege hield een vrouw het koetsje aan. Zij torste een zak met sprokkelhout. De koetsier tilde den zak op den bok, de vrouw klom erbij en sprak aan één stuk door; ook toen we verder reden. Onderweg brak de zon door en veegde den schimmel van de huizen. Het parkje wachtte in een afschuwelijk licht. De vrouw met den zak verdween tusschen de beloftelooze heesters; wij klommen de duistere schacht naar Tante's woning in. In de gang zei Tante's zuster:

'Wat is het hier veranderd!'

Maar ik rook als eertijds boenwas en verlatenheid. De mevrouw van hiernaast en het meisje voor halve dagen serveerden in de voorkamer zwarte koffie met het laatste restje suiker uit Tante's voorraad. In de achterkamer lag Tante in haar gebeitste kist op twee stoelen naast het bed. Wij begonnen te pakken, want een verlaten huis was een uitdaging voor velen, wier huisraad slonk. En ons aller huisraad had de minimale grenzen overschreden. Wij ontvingen in gedachten alle gasten, die niet konden komen en wij ontdeden ons van de eenzaamheid door zakelijk te overwegen, wat het eerst moest worden meegenomen. In het rijtuig had Tante's zuster schuchter gezegd:

'Ik geloof, dat ik haar maar niet meer wil zien,' en ik had haar geraden, haar herinnering niet te vertroebelen. Tante's gelaat was een masker van ingedroogd leer. Er kwamen japonnen uit een kast en daarop zei

Tante's zuster:

‘Ik ga toch maar even naar haar toe.’

Ik begeleidde haar en wij stonden samen voor de bruine kist, waar het witte hout nog doorschemerde. Ik sloeg het laken, dat de kist bedekte, voorzichtig terug. Tegen den muur, naast den glimmend-zwarten schoorsteen, stond tactloos het deksel. Tante lag op het witte hout; langs de opstaande kanten waren met punaises kastrandstrooken aangebracht; onder het hoofd lag een papieren kussentje. Tante had een hoogst verbaasden trek om haar mond.

‘Daar lig je nu, meisje,’ zei Tante's zuster. Zwijgend keek zij in de ruwe doos en zij weende niet. Ik wist, dat zij aan haar Moeder dacht, nu zij haar jongere zuster zoo zag liggen. En aan de chapelle ardente, die boven ingericht was geweest voor Oom. Boven het verlaten bed glommen de geaquarelleerde wangetjes van Oom.

‘Het is nog een geluk, dat we een kist konden krijgen,’ zei Tante's zuster en het was niet duidelijk of zij tot Tante sprak, tot mij of tot zichzelf.

‘Het ziet er zoo netjes uit als het kan,’ troostte zij en legde het laken weer recht. We verlieten de kamer. Voor wij de voorkamer bereikten, waar mijn vrouw juist een waschmand met aardewerk en wat linnengoed sloot, ging de bel. Het klonk hinderlijk en overbodig. De aapjeskoetsier stond in het portaal.

‘Ken U effe komme? dan ken U het zien,’ zei de

man veelbelovend. Voor het huis stond het koetsje; het magere paard liet den kop hangen tusschen de voorbeenen.

‘Me wiel heb et begeve,’ zei de aapjeskoetsier, ‘ik ben gekome, dat U het ken zien.’

De band van een voorwiel stond op den bok en een kwart van de velg ontbrak.

‘Ik ben overal om een ander wiel geweest, maar ze kenne niks missen, zeggen ze. Ik heb nog uitgekeken naar een koets, maar lauw kans. Nou ken U niet teruggereje worre.’

‘Maar kan mevrouw niet mee? Bovendien hebben we ook nog een paar koffers, waar we niet mee kunnen gaan loopen.’

‘Kijk nou zellef! Ik durf het niet an, ik gaat er zelf naast loopen, anders maak ik heelemaal stukken.’

Wij rekenden af en paard, rijtuig en koetsier strompelden naar de stad terug.

‘Moeder kan dat eind onmogelijk loopen en hoe krijgen we die koffers en die waschmand hier weg?’ betoogde mijn vrouw.

‘Wij kunnen wel met het volgrijtuig naar huis,’ zei Tante's zuster en zich bepalend bij de omstandigheden van het oogenblik, vervolgde zij: ‘je moest ook alvast wat van Tante's voorraad meenemen, dat komt altijd van pas voor de kinderen.’

De mevrouw bracht dampende koffie. Zij zette de kopjes tusschen de pullen en pakjes op de ovale ma-

honiehouten tafel en wij dronken het bittere, maar warme vocht en wij aten uit de vuist onze meegebrachte kartonnen boterhammen. De achterkamer gaapte onbewogen, al waren ook de tusschendeuren dicht. De koffie verwarmde en wij slurpten, omdat zij zoo heet was.

'Ik ga eens even in den kelder kijken,' zei ik.

'Er moeten ook nog blikken met vleesch zijn,' waarschuwde Tante's zuster en met de kostelijkste verwachtingen opende ik het luik in het portaal. Het steile trapje bracht me in een schemerdonkeren kelder met hoonend leege planken. Er was niets meer in den kelder te vinden, geen blikjes, geen flesschen, geen huisbrand, niets. Ik sloot het luik met een schamper lachje en toen ik met leege handen boven kwam, zei Tante's zuster practisch:

'Ze had dus niet eens beter kunnen worden. Ze zou verhongerd zijn.'

De mevrouw en het meisje wisten alleen, dat de werkster dikwijls wat had meegekregen. Ze kon er zoo gewiekst om vragen en mevrouw leefde pas, als zij een ander goed kon doen. Het meisje zei:

'Ze heb zich wat te goed gedaan.'

En de mevrouw beaamde nog eens:

'Als mevrouw maar kon weggeven, hè!'

Zij zelf hadden alleen maar een paar blikjes melk opengemaakt, als zij 's nachts moesten waken. Tot slot zei Tante's zuster:

‘Mevrouw had anders een flinken voorraad. Toen ik met meneer's sterven hier was, had ze nog van alles. Er moet overigens nog tarwe zijn en peulvruchten. Dat stond in de kast in de achterkamer.’

Zij stond op uit Tante's stoel en liep naar de achterkamer. Ik volgde haar en zij opende de muurkast. Achter ons lag de met het witte laken toegedekte kist als een pilaar van zout. In de kast vonden wij een biscuitblik met een handjevol gouden tarwekorrels en een volkomen leeg kussensloop, waar volgens het getuigenis van Tante's zuster bruine boonen in waren geweest. Zij sloot de kast en toen wij langs de kist gingen, ontviel haar:

‘Ze hebben je mooi van je voorraadje afgeholpen, meisje!’

Intusschen was het in de voorkamer weer wat orderlijker geworden. De waschmand en twee koffers waren gepakt. Wat van later zorg was, had mijn vrouw voor de hand gezet in het nog altijd glanzende dressoir. We kregen een tweede bakje zwarte koffie en we aten met hongerige magen en trage tanden het restant van het rulle brood. Tusschen de reten van de jalouzieën ging een valsch licht schijnen. Wij begonnen uit verveling te spreken over hen, die er niet waren en even zei Tante's zuster triestig:

‘Zelfs geen dominee.’

Toen klonk vakkundig-bescheiden het belletje van den begrafenisondernemer. Het meisje voor halve da-

gen deed open en zij kwam wat bedremmeld melden:

'Daar zijn ze, meneer.'

Ik had wel het slaan van paardenhoeven gehoord, maar nu drong het pas tot mij door, dat de lijkwagen was voorgereden. Er was gestommel op de trap en in de achterkamer; Tante's zuster luisterde stil en zij trok een beetje met haar mond. Mijn vrouw zei fluisterend, dat het koud was. Weer klonken er paardenhoeven en toen ik door de spleten van de jalouzieën keek, zag ik een smerig koetsje komen met rafelige, zwarte gordijntjes voor de raampjes; op den bok een oude koetsier in een verweerde, blauwe jas. Op de stoep voor het huis stonden kinderen en vrouwen te wachten op het lijk, zooals zij elders wachten op de bruid. In de achterkamer werd het naargeestig stil, maar op de gang en de trap werd het moeilijke loopen van mannen, die iets heel zwaars en heel onhandigs dragen, verneembaar. Achter hen aan schoof de stilte door het huis.

Even later begonnen paarden traag te loopen en toen hun stap bijna niet meer hoorbaar was, hamerde een bescheiden klop op de kamerdeur.

'Vraag eerst even om het rijtuig voor terug,' zei Tante's zuster en haar stem beefde haast onmerkbaar. Ik liep de kamer uit en stond op eenmaal in een nis van gekleede jassen met een zwevende balustrade van hooge hoeden. De gipsen gelaten der bidders bewogen niet.

‘Ik wilde meneer graag even spreken,’ sprak ik tegen den zwarten wal en onmiddellijk gleed een van de gekleede jassen zwijgend het trapgat in. Luttele seconden later werden twee hooge hoeden als leege bussen de trap op gedragen. Achter een van de hoeden liep meneer. We fluisterden elkander toe of het volgrijtuig ons niet na de begrafenis naar huis kon rijden. Ons eigen koetsje was bezweken. Mijnheer zou zijn best doen bij den stalhouder. Beloven kon hij niets. Hij zou heusch alles in het werk stellen. Direct na de begrafenis zouden wij het wel hooren. De lijkwagen was nu weg. De familie was zeker wel klaar.

‘Ik reken op U,’ zei ik nog eens en toen ging ik de voorkamer weer binnen.

‘Hij zal zijn uiterste best doen,’ rapporteerde ik en toen werd er weer op de deur geklopt. Ik zei ‘ja’ en onmiddellijk daarop stond een gekleede jas in de geopende kamerdeur:

‘De gasten voor het eerste rijtuig,’ zei een stem automatisch.

Tante's zuster en mijn vrouw hadden haar mantels aan en haar hoeden op. Ik deed mijn jas aan en toen ging ik achter de beide vrouwen en mijn hoogen hoed de trap af. Aan het einde van de gang stonden mevrouw van hiernaast en het meisje voor halve dagen, zooals zij ook op straat zouden hebben gestaan. Het meisje huilde ergens om. Wij liepen het huis uit door de meewarige haag van nieuwsgierigen. Het wrakke koetsje

stond alleen. De lijkwagen reed juist den hoek van het parkje om, toen wij instapten. Achter de lijkkoets sloften de dragers. Zij waren nog juist te zien door het grillig raster van de ontbladerde heestertwijgen. Ons koetsje ging zijn eigen weg, want de doode mocht door het verboden militair-terrein, regelrecht naar het graf. Voor de nabestaanden was een groote omweg aangewezen. Zoo reden wij, om beurten dravend en stappend, de verlaten buitenwijken door, langs landweggetjes en over smalle dijken en onderweg spraken wij erover hoe de mand en de koffers uit huis te krijgen, als we straks naar huis zouden moeten loopen en hoe het zou moeten met het verhuren van het huis. Wij zaten wat verkleumd bij elkaar, de vrouwen rillerig in haar mantels, ik met mijn hoogen hoed als een speelgoedemmer op mijn knieën. Het geratel van de wielen scheurde door ons onbewogen spreken heen. Tante reed alleen met tien vreemde mannen langs den troosteloozen weg, tusschen zoeklichtbatterijen, barakken en luchtdoelgeschut. Een groene schildwacht onder een plompen helm opende ongeïnteresseerd den slagboom en zijn collega deed een paar honderd meter verder hetzelfde. Misschien dat een van beiden, toen hij voor deze lijkstatie den mageren arm van den slagboom hief als een Hitlergroet, een oogenblik een zachte gedachte kende, die stolde voor de slagboom viel.

Wij reden onzen omweg en toen het koetsje over het grind van het voorplein der begraafplaats knerpte, zag

ik door een kier van het zwarte gordijntje met motgaten, de leege lijkkoets staan. Wij hielden stil en een bidder vouwde de treetjes open en opende het portier. Langs zijn hoogen hoed klauterden wij naar buiten, waar Tante lag te wachten op een baar, toegedekt met een zwaar, zwart kleed. Wij gingen gedwee achter haar staan en toen rees de baar wankelend, maar deskundig zeker, op de magere schouders der dragers. Onder acht gekleede jassen, met ter weerszij vier afgewende hooge hoeden schokte het zwarte pak door de eindeloos rechte laan met hooge, onbeheerschte populieren. In de linkerhand droeg ik mijn hoogen hoed, aan mijn rechterarm ging Tante's zuster met naast haar mijn vrouw, die haar gelaat bevreesd ophief naar den bultigen doek hoog voor haar. Tenslotte gebaarden bidders ons een halt en Tante schokte alleen verder tot waar de dragers haar neerzetten, het zwarte kleed wegnamen en de kist boven het graf droegen, waar een vredige beulsknecht eerbiedig zijn pet afnam. Zoodra de kist boven den kuil zweefde, noodden de bidders ons naderbij te komen en voor we het goed beseften, stonden wij op het plankier, waar wij met Tante hadden gestaan, ten aanschouwe van vele belangstellenden, toen Oom werd begraven. Men moet niet met zoo weinigen gaan begraven; dat laat den indruk achter of men een monster zonder waarde aflevert aan een adres, waar een leege vennootschap is gevestigd. Zelfs hier was dat zoo, waar de verplicht betreurde echtgenoot zoo gedwee als hij

door het leven was gegaan, lag te wachten op zijn weduwe.

Er knikte iemand en toen volvoerde de beulsknecht zonder eenige emotie zijn werk. Ik voelde hoe Tante's zuster even haar arm wat stijver tegen haar lichaam drukte en ik wist, hoe mijn vrouw merkwaardig licht in het hoofd werd. Mij werden een ondeelbaar oogenblik alle geluiden ontnomen. Traag daalde Tante Oom tegemoet. Er waren geen bloemen, geen dominee, geen tranen en geen woorden. Zoodra de armzalige kist met een laatste schokje haar bestemming had bereikt, goot aan het voeteneind een overigens roerlooze bidder zijn leegen hoogen hoed uit in het graf. Daarop liet hij er harteloos de holle woorden in vallen, welke zijn vak hem gebood te uiten en de eenvoudige plechtigheid was ten einde. Diep onder den indruk verlieten wij den doodenakker. Voor ons uit schreden drie bidders, om ons aan het oog van hen, die ons pad mochten kruisen, te onttrekken.

Het koetsje wachtte en wij stapten zwijgend in. Voor zoover het scharminkel van een paard er toe in staat was, draafden wij terug langs landweggetjes, over smalle dijkjes en door verlaten buitenwijkstraten. Mijn vrouw sprak het eerst:

‘Zoo hadden wij het toch niet gedacht,’ zeide zij.

Tante's zuster glimlachte merkwaardig en zei:

‘Zij had zoo graag een nette begrafenis gehad. Netter kon het niet.’

Wij reden rechtstreeks naar het sterfhuis, waar de mevrouw van hiernaast nog aanwezig was. Het meisje was weggegaan, omdat zij toch niet meer noodig was. De mevrouw had een thermosflesch met thee van huis gehaald, omdat iets warms altijd wel goed doet na zoo'n koude onderneming.

Wij waardeerden de warmte van het vocht en zaten onbehaaglijk in Tante's verweesde spulletjes. In de achterkamer stonden twee stoelen tegenover elkaar, naast het bed. Dat viel mij op, toen ik op verzoek van Tante's zuster het wereldvreemd lachende portret van Oom ging halen. Zoodra het in de voorkamer op tafel lag, zeiden wij alle drie:

'Het is alsof je Oom voor je ziet.' Ieder op zijn eigen wijs en ieder met eigen verborgen gedachten. Er was zoo weinig te zeggen overgebleven, want alles stond ingepakt klaar. Het wachten was op den begrafenisondernemer.

Ik keek door de spleten van de jalouzieën het schamele parkje in. Waarom ik juist op dit moment keek, zal wel een raadsel blijven. Maar ik keek naar het parkje en dwars over het gras, dwars door de bladerlooze heesters kwamen vier, vijf gewapende Duitschers. Zoo ziet men wel figuren in een droom aankomen, dwars door alles heen, zonder dat belemmeringen mogelijk zijn. Zij kwamen recht op het huis af, sprongen over de omrastering en juist toen ik zeggen wilde:

'Dat Herrenvolk staat ook voor niets,' luidde

schaamteloos de bel. Vóór de mevrouw bij de trap kon zijn, had ik het touw te pakken en trok de deur open. Op eenmaal waren trap en gang vol groene uniformen, vol stampend lawaai en vol geweren. Een bleeke, jonge luitenant hing van de bovenste traptrede, leunend op de leuning, halverwege den gangvloer.

'Wir möchten das Haus sehen.'

Ik verklaarde hem, hoe ongelegen hij kwam. Wij waren zoo juist van het kerkhof teruggekeerd. Wij hadden de oude dame, die hier had gewoond, begraven. De familie was nog in huis.

'Ich habe so Leibschmerzen... Aber wir brauchen das Haus... Wohnt hier niemand mehr?'

'Nee!'

'Wieviel Zimmer hat das Haus?'

'Vijf.'

'Wem gehört dies Haus?'

'Den erfgenamen.'

'Mein Gott, hab' ich Leibschmerzen... Kann man das Haus sehen?'

'Heel bezwaarlijk, we komen zooeven van een begrafenis terug.'

'Wo sind die Verwandten?'

'In deze kamer.'

'Brauchen wir nicht zu sehen. Und was ist hier?'

'Dat is de sterfkamer van de oude dame, die hier heeft gewoond.'

'Schön. Das wäre was für den Hauptmann... Don-

nerwetter, hab' ich Leibschmerzen. Und was ist oben? Kinder, Ihr wartet hier. Der Herr zeigt mir die übrigen Zimmer.'

De luitenant liep de trap op.

'Ich hab' mir wohl gestern den Magen verdorben... Wieviel Zimmer oben?'

'Unsre Landsleute hungern schon wochenlang.'

'Wir haben die Wahl zwischen zwei Wohnungen. Sollten wir diese Wohnung nicht nehmen, da muss eine Familie mit acht Kindern auf die Strasse, da werden Sie verstehen.'

De luitenant inspecteerde de kamers boven en toen wij weer beneden waren gekomen, zei hij:

'Los, Kinder, los, wir haben es gesehen... Sieht sehr ordentlich aus... Sie werden von der Ortskommandantur näheres hören... Geben Sie mir Ihre Adresse... Schönen Dank. Bedauere sehr, aber es ist nunmal so... Grüss Gott.'

De huisdeur viel dicht en ik kon de verschrikte vrouwen in de voorkamer geruststellen, dat alleen maar het huis was gevorderd.

'Dan moeten we het huis leeghalen.'

We maakten druk plannen, doorliepen heel het huis, om te zien, wat zeker weg moest, we overlegden, waar het geborgen moest worden en midden in deze onderhandelingen werd er zacht gebeld. De begrafenisondernemer trad het huis binnen in een kort jekkertje en om het contrast niet te plotseling te doen zijn, droeg hij een

bolhoedje. Hij kwam met leedwezen melden, dat er geen rijtuig was te vinden, bij niemand, nergens. Tot zijn merkbare verbazing namen wij zijn jobstijding zonder eenig blijk van teleurstelling aan, maar toen wij hem vertelden, dat zoo juist de Duitschers het huis hadden gevorderd, verliet ons de begrafenisondernemer en bleef de meubeltransporteur, houder van een opslag voor inboedels. Met zijn nieuwe stem en zijn nieuwe gebaren onderhandelde hij over de mogelijkheid, zoo spoedig mogelijk te redden, wat gered kon worden. Wij besloten reeds den volgenden dag te beginnen.

Kort na den bewaarder van inboedels verlieten wij het huis. Slechts het meesmuilende portret van Oom namen wij mee. Het begon reeds te schemeren en voor zessen moesten wij weer thuis zijn. De stad was om ons als een wijd verdriet. Wij liepen zwijgend, alleen Tante's zuster zei, midden op een leeg kruispunt:

'Ze laten je niet eens den tijd, je dooden te betreuren.'

Nog vóór de meubels uit het huis waren, tierden de Duitschers door Tante's woning. Wij kwamen gelijktijdig aan, mijn vrouw, de meneer van den meubelopslag met zijn helpers, ik en de schreeuwende Duitschers. Wij roofden Tante's huis leeg en de Duitschers sleepten joelend een fornuis naar boven, kribben, een formidabele zinken teil met geslachte konijnen en een niet te overziene hoeveelheid rommel. Een Unter-

offizier had scheldend de leiding. Om vijf voor tienen brulde hij ons toe:

'Bis zehn können Sie Ihre Sachen, nur Wertsachen und persöhnliche Erinnerungen, wegschaffen... Sie wissen doch schon seit gestern, dass wir in die Wohnung ziehen sollten!'

'Seit gestern Nachmittag, vier Uhr... Uebrigens bleiben Sie bitte ruhig,' schnauzte mijn vrouw en ik keek haar bewonderend aan. De Unteroffizier klapte met de hakken en zei iets van 'Gnädige Frau.' Wij bleven tot bij twaalven en toen wij met onze schamele buit op een handkarretje wegreden, zwermde de straatjeugd als een wolk vliegen boven den mestvaalt, welke op het trottoir was ontstaan. De jeugd stal voedsel, hout en kolen. Zoo nu en dan loeide een Duitscher:

'Weg Mensch, weg! Sonst knalle ich einen herunter!'

Dan stoof de jeugd uiteen, om onmiddellijk weer te keeren.

Wij reden als lorrenkooplui naar huis.

Binnen twee weken was Tante's smettelooze woning een uitgeleefd bordeel.

1945

Het Centraalstation

Eerlijk gezegd bestaat het Centraalstation al sinds jaar en dag niet meer. Kort na den oorlog is het nieuwe station in gebruik genomen. Van dien tijd af heeft men het Centraalstation verwaarloosd, gelijk men wel zijn beste vrienden verwaarloozen kan, omdat de herinneringen te zwaar zijn geworden. De directie verwaarloosde het gebouw om financieele redenen, de inwoners van het Duitsche provinciestadje veronachtzaamden het, omdat het nieuwe station tevens doel van de Zondagswandelingen was geworden. Voor het overgroote deel van de inwoners beteekent het Station niets anders dan een vermaak voor de kinderen en een bron van verlangen. Op z'n best gaan ze eens per jaar met vacantie, maar nimmer stopt een van de exprestreinen voor hèn. De veelbelovende borden: Berlin - Orient-Express; Budapest - Wien - Berlin trekken meestentijds tevergeefs langs de perrons van deze stad. Zeer zelden begint hier een waarlijk groote reis. Dit station is enkel knooppunt van belangrijke lijnen. Slechts in oorlogstijd gingen de mannen van hier ver weg: naar België, Frankrijk, Rusland of Italië, maar in die dagen vertrok men nog van het Centraalstation.

Thans is het Centraalstation niet anders dan een

vuile klomp steen. De meeste ramen zijn kapot. Men heeft er planken voor gespijkerd. De vestibule ziet er eenzaam en verlaten uit, de wachtkamers liggen onder vuil en stof. Er zijn sinds lang geen perrons en geen rails meer, mèt den spoordijk zijn ze veranderd in plantsoenen met struikgewas en bloemen. En ook daar wordt 's Zondags gewandeld en op door de weeksche dagen, althans in den zomer, bewaken vrouwen, gezeten op de banken, haar spelende kinderen. Het gebeurt wel, dat een jonge vrouw op eenmaal weent omdat ze het Centraalstation ontwaart: haar man ging naar het front en keerde niet weer. Zijn naam staat op het groote wandbord in den Dom. Buitenlanders lezen deze namen menigmaal hardop. Dat doen ze precies zoo in Frankrijk, in België, in Oostenrijk, in Italië en in Engeland. Er zijn er onder hen, die weten, dat ook hun namen in een kerkwand staan gegrift: zij wenden het hoofd af. Uit angst menigmaal, dat hun zoon, broeder, verloofde een van deze zonen, broeders of verloofden gedood zou hebben. Zij, die deze namen gedragen hebben - en er zijn er nog zoo velen in andere kerken, in scholen, in fabrieken en ziekenhuizen - stapten eens in op een perron van het Centraalstation. Alle inwoners weten het, maar slechts zeer zelden spreken zij er over. Ook spreken ze nimmer over het Centraalstation met betrekking tot het nieuwe station. Dat zal nog vele jaren zoo blijven. En toch zal er een tijd komen, waarin niemand meer zal weten, hoe dat was, toen het vierkante, grijze

gebouw in de buurt van de haven nog als station - Centraalstation - werd gebruikt.

Op een dag zette men een stelling rond het gebouw. Metselaars en schilders verschenen. Na een paar weken zag het gebouw er uit als nieuw. Er waren groote vensterruiten geplaatst en toen alle werklui weg waren kwamen er groote kisten op het station aan. Een goederentrein bracht de kisten op een vroegen morgen aan het goederenstation van het nieuwe station. Ze werden gelost en den volgenden ochtend stonden fonkelnieuwe automobielen achter de ruiten van de vestibule in het Centraalstation. Een onderneming van buiten de stad had het Centraalstation gekocht voor haar vertegenwoordiger. De hooger gelegen lokaliteiten zouden worden verhuurd. In de plaatselijke bladen verschenen advertenties, maar de huurders bleven uit.

Aan de sociëteitstafels praatte men druk over de groote verandering op het oude Stationsplein: nu het gebouw eindelijk weer eens in de verf zit, ziet het er direct veel beter uit. Men sprak er over als over iets vanzelfsprekends dat er een onderneming introk. Over de vele jaren, die het Centraalstation doelloos was blijven staan, sprak men niet. Menigeen dacht aan de mooie kantoorlokalen zoo vlak bij het station.

Niemand waagde er over te spreken, ook de jonge advocaat Bauer niet.

En toch, tijdens zijn werk of op een wandeling, moest Mr. Bauer menigmaal aan het Centraalstation

denken. - Er zou eens iemand het Centraalstation kunnen koopen. Het zou een voortreffelijk handelsgebouw zijn. En hij zou onmiddellijk de woonkamer en de daarachter gelegen slaapkamer huren. De woonkamer met het verrukkelijk uitzicht over den spoordijk en de loodsen. Toen hij nog kind was, wachtte hij elken avond op den D-trein naar Berlijn en pas als die vertrokken was moest hij naar bed. 's Winters gebeurde het wel, dat de D-trein vertraging had, dan raasde Vader; Ernst telde stralend de op zijn leven gewonnen minuten af. De reizigers in den trein telden de verloren minuten. - Toen verrees de steiger, toen verschenen de werklui en tenslotte ook de advertenties. Op een avond op de sociëteit vroeg men hem:

'Meneer Bauer, wat dunkt U van het Centraalstation?'

'Ik verhuis binnenkort. Ik heb twee lokalen gehuurd.'

'U hebt gehuurd?'

Op eenmaal kwamen alle verzwegen gedachten vrij. Aanvankelijk zeer neutraal: het was zoo'n goede stand; het lag toch wel een beetje uit het centrum; er zouden wel mooie lokalen in het gebouw te vinden zijn. Maar allengs ging de zakelijke interesse verloren en van toen af aan sprak men weer ongedwongen over het Centraalstation. Jeugdvrienden van den advocaat herinnerden zich de vrije middagen waarop zij met Ernst op het goederenstation hadden gespeeld. En plotseling was

het lokaal verzadigd van den donder der exprestreinen, het gesteun van rangeerlocomotieven, schreeuwen van arbeiders, signalen en fluiten, groene, roode en blauwe lichten fonkelden, de rails glansden en de roode gloed der locomotieven laaide boven steeds sneller rijdende treinen. Een ieder herinnerde zich Ernst's vader, den stationschef, waarvoor alle jongens angst hadden omdat hij zoo streng was. - De liefste gedachten bleven onuitgesproken, maar menigeen vertrok weer in een trein van het perron, of hij kwam op een opwindenden en onwerkelijken dag weer aan. - Op het Station stapt men onverschillig in een trein, van het Centraalstation reed men het leven tegemoet. Men spreekt weer over het Centraalstation en het gesprek steunde op het altijd eendere rhythme: ‘Weet je nog?’ ‘U herinnert U stellig nog wel?’

Nu is het Centraalstation een automobielenzaak en er worden kantoorlokalen verhuurd.

Toen Ernst zijn nieuwe kantoor betrok heeft hij lang voor het raam gestaan. De loodsen waren afgebroken en ten gevolge daarvan was het uitzicht op de oude pakhuizen aan de haven en de vele kopergroene torenspitsen vrijgekomen. Over den ouden spoordijk wandelden de menschen. Naar het Noorden lag nog altijd de brug wier wijde bogen nu een verderen blik belemmerden. Mr. Bauer wist nog precies hoe indertijd de rails lagen, waar wissels te vinden waren, waar de seinhuisjes en waar de seinbruggen. Hij keek op zijn hor-

loge: omtrent dezen tijd liep de trein uit Budapest binnen. - Van het nieuwe station verscheurde een schel gefluit den stillen dag.

Omdat hij meende zijn Moeder daar een genoegen mee te bereiden had hij haar geschreven, dat hij sinds kort zijn kantoor in de vroegere ouderlijke woning had. Haar antwoord klonk als een aanklacht:

> Lieve jongen,
>
> Wel bedankt voor je lieven brief. Ik kan me zoo voorstellen hoe goed het je doet in het ouderlijk huis je werk te doen. Met jouw mooie herinneringen. Tenslotte ben je nog jong, jij bezit nog de gave leed te kunnen vergeten. Jouw mededeelingen hebben bij mij alle nooit uitgesproken gedachten wakker geroepen. Alles is weer levend voor me geworden. Jij schrijft: 'Moeder, ik werk nu in onze woonkamer, waar ik vroeger mijn huiswerk maakte, waar we verjaardagen vierden, waar U ons vertelde van de mooie wereld, waar ik mijn eerste horloge kreeg toen ik eindexamen had gedaan, waar we een feest hebben aangericht toen ik afgestudeerd was, waar ik mijn verloving met Ilse heb gevierd en waar we later bruiloft hadden.' Dat zijn jouw herinneringen aan het Centraalstation. Jou heeft het alles gebracht, mij - vergeef me, dat ik het schrijf, maar nu *moet* ik eindelijk eens vrij komen van het zwijgen - mij

heeft het vrijwel alles ontnomen. Wij waren nog tamelijk jong, je vader en ik, toen we de woning betrokken. We waren blij, want jouw Vader was de jongste op zoo'n verantwoordelijken post. Maar het werk heeft hem volkomen opgeëischt. Den geheelen dag was ik alleen. Ik kreeg het gevoel, dat elke trein een stuk van mijn leven meenam. Geen enkele belangrijke trein bleef op het station, alle reden zoo spoedig mogelijk weer weg. Geen enkele bracht iets, alle namen wat mee. Zelfs je broer heeft een trein me ontnomen, naar het front, en hij kwam niet terug. Ik verwachtte enkel en alleen nog iets van het oogenblik waarop je Vader zou worden gepensionneerd. Misschien zou de afstand nog overwonnen kunnen worden. Nauwelijks twee jaar nadat je Vader gepensionneerd was stierf hij. - Voor mij rijden de wreede treinen nog altijd langs het Centraalstation. Ik zou ze weer zien als ik in onze woonkamer, jouw werkkamer, zou zijn. Dat zou mijn eenzaamheid nog grooter maken. Nooit zal ik deze vertrekken meer betreden. Wees niet boos op me. Ik zou jouw vreugde niet willen vertroebelen. Het is goed, dat jij er graag bent. Dat verschaft mij een stille genoegdoening, ik begrijp er uit, dat het toch niet geheel tevergeefs is geweest. Maar omdat jij me zooveel over het Centraalstation hebt geschreven, werd alles weer als versch voor mij en toen moest ik het iemand zeggen. Begrijp me goed, ik zeg het zonder verwijt, alleen was me onder het lezen mijn eenzaamheid te groot geworden.

Graag kom ik weer eens bij jullie, maar komen jullie met de aanstaande feestdagen niet eens naar mij?
Groet Ilse van me en wees zelf ook hartelijk gegroet van je

Moeder.

Ernst kon den brief niet vergeten. Zijn vreugde was vertroebeld, hij piekerde over de zwijgzaamheid van de vrouwen, de blindheid van de mannen. Een man erkent pas, wat hem onomwonden gebleken is, een vrouw voelt reeds voor er iets te erkennen is. Toen Ilse den brief las zei ze alleen maar:

‘Hoe groot moet deze leegte zijn.’

Er werd besloten de aanstaande feestdagen bij Moeder door te brengen. De kinderen zouden meegaan. En toen de trein van het nieuwe station vertrok zaten Kurt en Erhardt ieder voor een raampje en Mr Bauer moest ervaren, dat alles hem vreemd was op dit station. Hij wist den loop der treinen vrij nauwgezet, maar zijn zonen vertelden hem van de locomotieven, van de lijn, zij verklaarden hem waarom deze trein aan het eerste perron binnenliep, waar toch anders uitsluitend de exprestreinen kwamen.

‘Vader, dat ging vroeger toch naar het oude station? Vertel nou eens hoe het vroeger was? Waren er toen ook al zooveel treinen?’

Ernst begint te vertellen van den tijd toen hij nog

op school ging en toen hij met Dr Behrens en Baurat Fagel op het goederenstation speelde. Ilse luistert zwijgend toe, ze verheugt zich over de geestdrift van haar kinderen en die van haar man. Steeds meer vertelt Ernst: hoe ze speelden, hoe ze aan de hand van het zelfgemaakte spoorboekje treinen lieten rijden, maar ook van de groote reis met Jürgen. - Jürgen woonde al vele jaren in de stad. Hij bediende de machine van een boemeltrein. Tweemaal daags kwam hij op het Centraalstation. Op een dag stond Jürgen niet meer op de machine en toen Ernst zijn Vader vroeg waar Jürgen gebleven was, luidde het korte antwoord:

'4.34, sneltrein naar Berlijn.'

Precies op tijd was Ernst op het station. 4.34 stoomde de machtige machine de overkapping binnen. Jürgen keek uit zijn kleine raampje op Ernst neer.

'Dag Jürgen.'

'Daar heb je waarachtig Ernst. Wat zeg je me daar van: Jürgen op een echten trein. In je vacantie moet je eens met me mee rijden. Vraag het je Vader maar eens!'

'Abfahren!'

Ernst had zijn Vader gevraagd in de vacantie met Jürgen mee te mogen rijden en toen het vacantie was, klom hij op een goeden dag op de machine. Het perron zag er op eenmaal heel anders uit, nauwelijks herkende hij de deuren van de verschillende lokalen.

'Abfahren!'

Jürgen's hand greep den grooten hefboom. De machine steunde zwaar. Langzaam schoof het station weg. De trein reed. Ernst keek langs den langen, zwarten ketel op de rails, die steeds vlugger onder de wielen doortrokken. Het leek wel of de rails, seinbruggen, blokhuizen en seinmasten sneller en sneller op de machine toerenden. Zoo nu en dan stonden er plotseling goederenwagens op de rails en Jürgen joeg zijn machine er rakelings aan voorbij. Het tumult brak in de ooren. Na korten tijd lag er een kaarsrechte weg voor Emst's oogen. Links leege rails. Aan beide zijden telefoonen telegraafdraden en palen. Ze kwamen uit de ruimte geijld, met huizen, boomen, hofsteden, bruggen. De machine verslond alles. Ernst werd duizelig en Jürgen lachte luid boven het voortdurend gelijk tumult der wielen uit.

Ernst had toegekeken bij het stoken. Hij kon nauwelijks op den dansenden vloer staan. Ternauwernood had hij den gloed verdragen, weer had Jürgen gelachen en de stoker grijnsde bij zijn zwaren arbeid. Opnieuw keek Ernst uit het raampje en toen werd juist een heel gebouw de kleine ruimte binnengeslingerd. Het daverend geweld belette hem Jürgen's luide lachen te hooren, dat op zijn schrik volgde. De trein reed door een station. Er volgde een wijde bocht, een brug over een breede rivier met sleepbooten en aken, een recht eind en toen verminderde de snelheid. Langzamer, langzamer. De trein stopte op een goederenstation.

‘Kijk,’ zei Jürgen, ‘nu moeten we wachten tot die daar omhoog gaat.’

Staaldraden kletterden, de signaalarm ging omhoog. Jürgen trok aan den hefboom. Langzaam reed de trein verder. Met zeer matige snelheid reed Ernst het station binnen. Hier moest hij afstappen en met den eersten den besten trein weer terug. - Zoolang Vader vertelt zwijgen de kinderen; als hij klaar is willen ze gaan vragen, maar dan stopt ook hun trein al.

‘Uitstappen!’

Bij grootmoeder werd niet over treinen gesproken. Grootmoeder zei altijd:

‘Kinders praat nu eens niet over treinen. Ik heb mijn leven lang over den spoorwagen hooren praten.’

Over het Centraalstation en de vroegere woning werd al evenmin gesproken. Een enkelen keer vroeg mevrouw Bauer haar zoon:

‘Ben je al op orde?’

Het ontwijkende antwoord luidde:

‘Dat regelt zich allemaal vanzelf.’

Geen woord over het Centraalstation, maar iedereen wist, dat de gedachten rond dat oude gebouw dwaalden.

De Moeder dacht aan de jeugd van haar zoon, de zoon kon de eenzaamheid van de Moeder niet uit zijn gedachten bannen en Ilse glimlachte stilletjes over de vreugde harer zonen of haar oogleden vielen dicht over het leed van haar Schoonmoeder. De kinderen droomden van treinen, bruggen en rails.

Toen Ernst na de feestdagen weer op zijn kantoor kwam betrad hij de lokalen met een onverschilligheid, die hem weliswaar nog opviel, maar waarover hij zich niet verwonderde.

‘Een mensch kan toch niet zijn leven lang spoortje spelen,’ zei hij tot zichzelf, ‘men moet met het verleden afrekenen. Het gaat steeds voorwaarts, een terug bestaat niet, ook geen gedroomd.’

En nu verbaasde hij zich over den moedwil waarmee hij zijn jeugdherinneringen nieuw leven had willen inblazen.

Na een paar maanden werd alles in deze vertrekken hem volslagen vreemd. Nu was de twijfel gekomen. Aanvankelijk had hij nog in oude fotografieën nagezien hoe het Centraalstation er in zijn jeugd had uitgezien. En er waren foto's van de kamer, van de perrons, van het goederenstation, en er was ook een foto van Vader in uniform en van zijn broer, Feldwebel Bauer met zijn kameraden, gemaakt toen ze naar het front gingen. Hoewel hij de foto's nauwkeurig had bekeken, kon hij de stemming van weleer niet terug vinden. Wel begon het verleden een enkelen keer weer te leven, als hij met cliënten over voorbije jaren sprak: onwillekeurig sprak men in zijn kantoor over vergleden jaren. Maar het bleef gesprekstof, nimmer waren het weergevonden belevenissen.

Eigenlijk spreken alleen oude menschen nog over het Centraalstation wanneer ze het gebouw bedoelen,

waarin auto's worden verkocht en waarin bovendien een advocaat en verscheidene handelshuizen zich gevestigd hebben. Het Centraalstation wordt vergeten en daarom spreekt men ook reeds over het Station als men het nieuwe station bedoelt.

De treinen hebben nieuwe wegen gevonden.

1932

De Karpervijver

Mijn vriend de auteur heeft het mijzelf verteld. Het was op een stillen zomeravond aan den rand van een vischrijken vijver. Ik ben er heel stil van geworden, hoewel ik bekend schijn te staan als een praatgraag iemand. Er was het speelsch gerucht van wat late duiven en het vreemde ruischen in de wijde bladerkronen van oude, zeer oude boomen. Zoolang mijn vriend sprak hoorde ik telkens weer het klokken van karpers, die knaagden aan het rimpelloos vijvervlak. Dan dreven er cirkels uiteen en terwijl die kringen zichtbaar waren werden de woorden van mijn vriend zonder beteekenis voor mij. Daardoor is het wel mogelijk, dat ik zijn verhaal niet goed heb begrepen. In elk geval is de beteekenis mij ontgaan, ook al boeide het mij meer dan eenig verhaal, dat ik ooit tevoren had gehoord. Nu moet gezegd worden, dat mijn werkkring weinig aanleiding geeft tot boeiende gebeurtenissen. Als betrouwbaar bankbeambte ga ik elken dag met menschen om en dat is eentonig. Mijn vriend is auteur en wij zaten dien zoelen zomeravond onder het koele gerucht van zware boomen en voor ons in het vijverwater klokten onrustige karpers. Van heel ver, veel verder dan je noodig zou hebben om er naar toe te loopen, sloeg

de klok van de dorpskerk tien uur. Ik hoorde het en toen werd het mij duidelijk, dat het al schemerde. Mijn vriend de auteur had zeker al een uur lang gepraat. Als u nu goed luistert moet het mogelijk zijn iets van zijn verhaal te hooren, zoo goed als van het gerucht der blaren, vogels en visschen. Hij verhief zijn stem geen oogenblik, zelfs overstemden de vogels een enkelen keer zijn woorden. En al dreven mijn gedachten zoo nu en dan weg op de concentrische, groeiende kringen in den vijver, het was niet moeilijk voor mij mijn vriend te volgen. Luistert u nu eens gespannen naar zijn donkere, maar geenszins sombere woorden. Ik heb den indruk, dat het een luchtig verhaal was, dat hij mij vertelde, al is het ook best mogelijk, dat het wat bitter was. Hoort u maar eens van voren af aan, misschien, dat wij samen den zin van het verhaal kunnen vatten. De boomen zwijgen, het water lijkt gestold, het licht kwijnt meer en meer. Achter het bosch schreeuwt een auto. Hoor maar, mijn vriend vertelt:

'Voor het eerst van mijn leven ben ik bewust het arsenaal van mijn sujetten binnengegaan. De uitnoodiging voor een prijsvraag verleidde mij daartoe. De mensch is ijdel en belust op geld. Men vroeg een kort verhaal, dat geen aanstoot, aan wien dan ook, zou mogen geven. Hier, aan den rand van dezen rimpelloozen vijver, onder de kuische koelte van zoo wijze boomen zou ik het misschien durven schrijven, als niet de avond zoo eenzelvig was en zoo vol sluiers. Ik zei je al, ik

ben bewust het arsenaal van mijn sujetten binnengegaan. Tot nu toe namen zij mij in hun midden en voerden mij langs de ravijnen en over de vlakten van hun levens. Ik was hun gast en zij vertrouwden mij. Nu ik ongevraagd tot hen kwam, waren zij ontredderd en bedücht; maar zoodra had ik niet eenigen aangesproken of zij waren overgeleverd aan de willekeur van mijn bedoelingen. Ik sprak aan: een Vader en een Moeder; een jong, dartel meisje, hun dochter naar mij spoedig bleek en een zoo op het oog fieren, jongen man, van wien ik op hetzelfde oogenblik, dat ik hem uitverkoor, wist, dat ik zou verlangen, dat hij de verloofde zou zijn van het kostelijke meisje. Door deze vier sujetten ongevraagd aan te spreken raakte ik verscheidene anderen, die zich later in mijn verhaal onvermijdelijk zouden doen gelden. Maar dat is van later zorg. Zie je daar die kanjer van een karper? Hij wringt zich uit het water en nu deinen de cirkels naar ons toe. Kijk, de eerste breekt tegen den kant.'

Ik liet mijn blik traag meedansen op de al wijder wordende kringen en veel woorden van mijn vriend vergingen in louter klank.

'Nu, een goede week geleden, ben ik het verhaal van mijn zelf gekozen sujetten gaan overdenken. We hadden er alle vijf plezier in. Het was voor het eerst, dat we op deze manier werkten en met onverantwoordelijke roekeloosheid begonnen we, nadat ik duidelijk en zeer nadrukkelijk had gezegd, dat we niemand aan-

stoot mochten geven. We wilden immers door allen gelezen, door allen beleefd worden! Luister je nog? Dan zal ik je laten hooren hoe het begon.

Vader en Moeder hadden besloten dat jaar vroeg met vacantie te gaan. Ten eerste, omdat je in het begin van den zomer meestal beter weer treft dan later. Vader wilde graag naar zijn geboortedorp, want hij was de jaren binnengetreden, welke den mensch bepalen tot herinneringen. Moeder had het goed gevonden, want ook zij begon te hechten aan het voorbije, dat langzaamaan zonder zorgen lijkt.

Het dorp - zij waren er in vele jaren niet geweest - was hun aanvankelijk vreemd, maar 's avonds, als het donker de herinneringen wekte, kwamen de droomen van hun jeugd terug. Zij hadden hun dochter meegenomen om het kind deelgenoote te maken van hun eigen jeugdverwachten. Zij hadden haar op een avond den zwaren beuk getoond met het hart en hun beider initialen. Toen zij er voor stonden voelden zij allebei een vreemden weemoed en een schrijnend ongeloof. Hij had de forsche letters in de schors gekerfd en toen hij klaar was, had zij schuchter gebloosd. Hij nam haar in zijn armen en kuste haar voor het eerst, zoodat zij het bosch invluchtte en na een wilden jacht door weerbarstig kreupelhout met hem in het mos viel. Zij waren daar lang gebleven, veel langer dan in hun kringen oirbaar was. Met jongensachtige uitgelatenheid vertelde hij zijn dochter hun avontuur bij den ouden beuk.

“Je lijkt wel niet goed wijs,” zei Moeder, maar de dochter oordeelde: “belachelijk romantisch.” Zij dacht aan dien eenigen jongen, dien zij op het terras van hun hotel maar heel vluchtig, heel even had gezien. Een geweldige flirt, dat zag je zoo, maar boeiend. Vanavond zou er gedanst worden op een dansvloer, verrukkelijk onder de boomen.

“Weet je nog,” ging Vader onnoozel verder, “dat we vlak bij een mierenhoop waren neergevallen. We merkten het pas veel later. Zullen we eens kijken of die er nog is?”

“Doe niet zoo overdreven,” zei de dochter, “ik ga naar het hotel. Ik wil dansen.”

Zoodra zij in den tuin kwamen met de kleurige lampions en de opwindende band, zag de dochter, dat de jongen van vanmorgen danste met dat aanstellerige kind, dat haar kamer in de dépendance had. Zij vonden een tafeltje niet ver van den dansvloer. Vader bestelde voor Moeder een kop thee, voor zichzelf een glas bier en de dochter wilde een cocktail.

“Maar kind,” kreunde Moeder.

“Zoo is de jeugd van tegenwoordig,” meende Vader gelaten en hij bestelde een Moonlight-Cocktail voor zijn onromantisch kind.

“Hoe kunnen jullie dat geschetter verdragen,” verweet hij zijn dochter, die alleen maar “mieters” zei en gespannen den sportieven jongeman volgde, die nog altijd met dat wicht uit de dépendance danste. Toch

was hij een paar keer kennelijk met opzet vlak bij haar gekomen en had over den schouder van zijn partnerin naar haar gekeken, uitdagend en zonder schroom. Vroeger sneden ze dus bevend hun initialen in een boom. Onnoozel en kinderachtig. Wees eerlijk. Waarom zou je niet laten blijken als een jongen je bevalt? Die duffe preutschheid kweekt enkel huichelarij. Op dat oogenblik brak de muziek abrupt af. Dwars door de stoelen en tafeltjes kwam hij op haar toe. Hij neeg voor Vader en Moeder, vroeg haar ten dans. Aan zijn arm liep zij naar den dansvloer. Zij stonden tegenover elkaar en zij genoot nu zij zag hoe sterk en groot hij was. Er begon een zalige tango en hij danste verrukkelijk.

"Logeer je ook hier?"

"Ja."

"Voor lang?"

"Een paar weken."

"Dans je graag?"

"Met jou wel."

Dat was het moment, waarop ik moest ingrijpen. We hadden afgesproken niemand aanstoot te zullen geven en al vond ik eerlijk gezegd, dat ik de dochter al te veel de vrije hand had gegeven, nu was het oogenblik gekomen haar aan onze afspraak te houden.

"Je gaat te ver," zei ik en zij liet plotseling haar danseur staan en viet bits tegen mij uit: "stel je niet zoo aan. Paps zou nog niet eens zoo idioot doen."

“Ik wil je alleen aan onze afspraak herinneren,” fluisterde ik, maar de jongeman scheen het toch te hebben gehoord, want met die cynische correctheid, welke de jonge menschen van tegenwoordig wel siert maakte hij een stramme buiging en met een begrijpenden glimlach zei hij: “excuseer me,” en verdween. Intusschen stonden er verscheidene paren verwonderd om ons heen. Het jonge meisje was buiten zichzelf.

“Ellendeling,” siste zij, “naarling, alles maak je kapot met je ethische bemoeizucht.”

“Integendeel,” wierp ik schuchter tegen, “zullen we verder dansen?”

“Nooit!” riep het kind, maar ik greep haar vast en toen ik mij met haar wilde overgeven aan de golvingen van de tango, begon zij te krijschen. Het werd een zonderling tumult, maar ik zag, dat er tranen in haar oogen welden en, kerel, wat waren die oogen mooi. Zoo mooie oogen heeft geen vrouw ter wereld. Glanzend, stralend, dieper dan die vijver hier. Kijk, daar hapt weer een karper.’

Ik had waarlijk gespannen geluisterd. Alles had ik nieuwsgierig gevolgd, maar nu vervloeiden mijn hoogst onbestemde gedachten toch weer op de kringende rimpelingen van het vijverwater. Er koerde een late duif en ik hoorde de donkere stem van mijn vriend den auteur onbewogen voortgaan in den wijden avond.

‘Haar oogen dan waren mooier dan wat ook ter wereld en ik zei het haar. “Laat me los,” gebood zij en

juist wilde ik haar steviger omvatten, geheel bevangen door zooveel geurende jeugd, toen een stevige hand zich op mijn schouder legde. Ik keek op en zag het gestrenge gelaat van Vader.

"U had ons gezegd geen aanstoot te mogen geven. Mag ik u aan uw eigen woorden herinneren?"

We stonden in een nauwen kring gnuivende gasten. Op elk gelaat grijnsde een wreede lach. Er werden hatelijkheden gemompeld en toen Vader zei: "laat u als 't u belieft mijn dochter met rust," kirde vlak voor ons een opzichtig wezentje met bloedroode nagels en een steenrooden mond. Zij was vuurmakersblond en zij had hoogst onbetrouwbare oogen. Zij kirde gemeen en ik begreep opeens, dat zij in mijn verhaal een rol zou moeten spelen, onvermijdelijk, omdat ik onverantwoordelijk vier sujetten had gekozen, alsof zij zonder meer zouden kunnen bestaan. Vader had inmiddels beschermend zijn wat plompe arm om den schouder van zijn ontdane dochter geslagen en hij prevelde onverstaanbare troostwoorden. Juist op het oogenblik, dat Moeder geagiteerd door den kring der stakende dansers brak, kirde de blonde vampier opnieuw. Dat was het moment waarop Vader haar in het oog kreeg en zenuwachtig werd. Hij zag zijn vrouw, hij troostte zijn dochter en hij vreesde de blonde vampier. Ik wist het op eenmaal zeer duidelijk, maar tezelfdertijd verscheen een levenlooze heer in rok: "Dames en Heeren! Ik noodig u uit voor de groote polonaise!"

Gelijk een heerscher gebaarde hij naar den bandleader en een marsch bonkte door den nacht. Ik bood de dochter mijn arm en zij weerstreefde niet. Zwijgend liepen wij mee in den stroom en plotseling moesten wij bukken voor een wonderlijke poort, gevormd door Vader en de gele vampier. Zij kirde uitdagend en Vader snoof bedremmeld. De dochter drukte mijn arm en wij negen onder de bleeke armen van de blondine en de harige polsen, die uit de zwarte mouwen van Vaders colbert staken. Allengs werd de dochter weer vroolijk zij sprak nog wel niet, maar ik voelde hoe zij ongedwongen met mij marcheerde door de schemerige lanen, over feestelijke terrassen en langs diepzinnige vijvers, die nog grooter waren dan deze. Karpers zag ik niet, maar er dreven kano's op het strakke water. Kano's met kleurige lampions. Drijvende kettingen van lampions, die overhelder weerkaatsten. De dochter marcheerde trantelend aan mijn zijde. Ik voelde, dat ze straks zou gaan spreken, maar plots laaide er blauw en rood en groen en sulfergeel vuur op langs den vijverrand. Immense potten Bengaalsch vuur met zware blauw-grijze rookdekens er boven, die tusschen de boomen wegrolden. En daardoor spoten zilveren en gouden pijlen en van hoog boven de plotseling helgroene boomen gleden roode. en groene bollen zichzelf tegemoet in den spiegel van den roerloozen vijver. Het regende vuur en het donderde polyp-armen uit het zwart van den verschrikten hemel. Wij dansten mar-

cheerend verder en door het geweld van het knallen en fluiten hoorde ik niet of de blijde dochter aan mijn arm al gesproken had. Maar toen wij het met guirlandes van veelkleurige gloeilampjes verlichte gazon voor het terras betraden riep de heer in rok: “changez de Dames!” Geheel onvoorbereid omvatte ik de ronde gestalte van Moeder en naast mij riep de dochter verrukt: “ah!” Zij wervelde weg over de grasmat, walsend in de armen van den jongeman, die haar om mijnentwil had verlaten. Ik tolde rond met Moeder, die vroeg wat er toch aan de hand was geweest.

“Er dreigde een misverstand, mevrouw,” zei ik.

“Hoezoo?” vroeg Moeder onnoozel en nieuwsgierig.

“Och, ik vergat even, dat men hen, dien men eenmaal het leven heeft gegeven niet willekeurig kan ringelooren.”

“O,” zei Moeder en uit haar gechoqueerden toon maakte ik op, dat zij mij hatelijk vond. Beheerscht zette zij het misverstand al walsend voort. En, kerel, ik wals abominabel. Alles begon om me heen te draaien. Ik dacht, dat ik tegen de wereld sloeg, maar Moeder hield me stevig vast en ze praatte onverstaanbaar verder, zoodat ik weer bij mijn positieven kwam. Kijk eens, drie karpers tegelijk! Het zit hier stikvol. Ai, karpers in wijnsaus! Hebben we dien avond nog gegeten, maar dat hoor je straks wel.’

Drie, vier kringen deinden over het water paar mij toe. Ik raakte volslagen den tel kwijt. Wel hoorde ik

van heel ver, veel verder dan je noodig zou hebben om er naar toe te loopen, de dorpsklok tien uur slaan. Die slagen telde ik rustig en zeer aandachtig en ik hoorde de zachte stem van mijn vriend wegglijden over het water. Het werd mij vreemd duidelijk, dat het al schemerde.

'Ik walste met Moeder en al deed zij het wat afgemeten ouderwetsch, ze walste volkomen overgegeven. Verrukt praatte zij aan één stuk door en op den duur begon ik den zin van haar woorden te vatten. Zij voelde zich weer heelemaal jong en die keurige jongeman, met wien zij de polonaise had gedaan, was wèg van haar dochter. Al was zij de Moeder, zij kon dat best begrijpen. De jongelui van tegenwoordig zijn zooveel openhartiger dan wij in onzen tijd. Wij, zei ze, en ik protesteerde alleen door even bij het walsen te wankelen. De jongeman had ook niets van die scène begrepen. "Stel u voor, hij weifelde of u de oom of de verloofde was van ons kind. Ik heb hem gezegd, dat het allemaal niets te beteekenen had en nu is die jongen zoo gelukkig. Dat is liefde op het eerste gezicht. Dat zoo iets nog bestaat!" Wij walsten verheugd en opgelucht. Zeker driemaal walste de dochter met juichende oogen aan ons voorbij en langs den rand van de dansweide zat Vader aan een tafeltje met de kirrende vampier en met het meisje, dat ik het eerst met den jongeman op den dansvloer bij het terras had gezien. Een wijnkoeler en drie fonkelende glazen stonden op het wat wankele

tafeltje. Toen de band zweeg, stonden wij recht tegenover Vader en zijn tafeltje. Wat er precies gebeurd was heb ik niet gezien, maar ik nam nu duidelijk waar, dat Vader het kirrende wezen, dat wat slordig tegen hem geleund zat, over het gele haar streelde. Ik ging recht op hem af, nadat ik Moeder temidden van de applaudisseerende dansers had achtergelaten.

"Weest op uw hoede," zei ik, "wij hebben afgesproken geen aanstoot te zullen geven."

Wat er toen gebeurde kan ik mij nauwelijks meer herinneren, maar ik ervoer plotseling, dat alle individuen, die op dit feest rond mij waren tot één massa werden. Niemand herkende ik meer, den Vader niet, de vampier niet, evenmin het jonge meisje, dat bij hen was en de dochter met haar vriend kon ik nergens meer vinden. Alle individuen waren tot massa geworden en die massa was mij vijandig, zij keerde zich tegen mij. Een ondoorgrondelijk gevoel van eenzaamheid overviel mij en ik voelde mij op een beangstigende wijze verantwoordelijk voor heel die menigte. Zij hadden allen hun ontstaan aan mij te wijten en in hun gezamelijke houding gistte een groot verwijt. Een ijzige koude beving mij en een matelooze angst voor iets, dat ik onmogelijk omvatten kon. Alles was zonder geluid en toch was er een duidelijk verneembaar afwijzen bij āllen, die nu tegenover mij stonden. Tegenover mij, al stond ik temidden van hen in een betonnen eenzaamheid. Niemand week een duim breed van zijn plaats,

want zij waren allen één op onverbiddelijke wijze. De dansers en de band-leden, de kellners en de meisjes, die ventten met gebak. Zij hadden niets meer met zichzelf van doen, zij waren opgelost in één groot welsprekend zwijgen. En ik was bang, totdat de heer in rok op onverklaarbare wijze uit hen naar voren trad, recht op mij toe, lachend en onmenschelijk dreigend.

"Het eenige, dat aanstoot geven kan is, dat gij hen allen hebt geroepen, zonder gevraagd te zijn. Bevrijdt uzelf van hun zinloosheid door dezen kring te verlaten voor zij u uitstooten."

Ik begreep, dat al deze schepselen hun verschijning aan mijn roekeloos spel te wijten hadden en dat tusschen hen en mij slechts de dood het evenwicht bewaren mocht. Daarom antwoordde ik: "verleen mij doorgang, Aidoneus."

In zijn goedheid lostte hij op in een milden lach en zoodra hij geheel vervluchtigd was week de massa geruischloos uiteen en vreesloos ging ik door hun midden. Vreesloos, maar zeer beducht. Hoe verder ik ging, hoe vluchtiger de figuren werden, ijl als nevels boven stilstaand water. En toen ik aan een vijver, diep in het park gekomen was hoorde ik achter mij een zorgeloos gerucht van feestenden. Er was muziek en een los zingen. Hoor, niet ongelijk aan het zingen van die jonge menschen, ginds in het bosch. Er zweefden karpers onder den vijverspiegel en blauwe libellen sidderden in het riet. Het werd zoo stil als het nu hier is in dit

bosch en over dit glazige water. Het had even goed zoo juist gebeurd kunnen zijn. Wie garandeert ons overigens, dat het niet op honderd pas afstand terug is te vinden dat roekeloos bedachte feest? Zullen we samen op zoek gaan naar mijn verbeelding?'

'Nee,' zei ik en ik hoorde hoe mijn stem kaatste over den vijver, 'nee, want ginds is de bushalte met de benzinepomp.'

Toen hoorde ik mijn vriend lachen, zooals de meester op school lachen kon, als je een heel vanzelfsprekend fout antwoord had gegeven.

'Is je verhaal uit?' vroeg ik.

'Ik dacht het een oogenblik,' vervolgde mijn vriend de auteur, 'maar ik herinner mij nu, dat er nog meer gebeurde, terwijl ik aan mijzelf overgelaten aan den vijverrand op een groen bankje was gaan zitten. Ik hoorde nog altijd het kermislawaai achter me en daardoor werd de stilte vlak bij mij alleen maar strenger afgebakend. Ik had het gevoel, of ik precies zou hebben kunnen aanduiden, waar mijn stilte begon en waar het rumoer buiten mij eindigde. Bij dien boom, zie, die met dat zilverige mos, daar was het einde van hun wereld. En zoo heel den vijver rond op een nauwkeurig te bepalen afstand. En zooals het altijd gaat als ergens een bal-champêtre nadert tot een danse macabre, zonderden zich paren af van het beklemmend rumoer. Zij doolden tusschen de stammen en hun omstrengelingen omvatten een weifelend geluk. De eersten, die zich bin-

nen den kring van mijn stilte waagden waren de dochter en haar vriend. Zij gingen hand in hand en hun blije oogen verrieden een ongeweten vrees voor de broosheid van hun vrede. Zij liepen recht op mijn bank toe en omdat zij mij beiden recht in de oogen zagen, wist ik, dat ik voor hen onzichtbaar was. Zij gingen zitten op mijn bank en ik moest wat opschuiven om hen niet te hinderen, maar zij merkten niets. Hun ongedwongen spreken was zachter dan het ruischen in de boomen en het klokken van de happende karpers, die, net als hier, aan de stilte nipten.

Ik hoorde hun gesprek, dat zonder verleden en zonder toekomst was:

‘De varens zijn vochtig, maar is het al dauw of is het nog nevel?’

‘Tusschen nevel en dauw ligt het wonder van den nacht.’

‘Hoor je hoe ver de muziek klinkt?’

‘Als alles dat te nabij is.’

‘En jij dan?’

‘Ik voel mij zoo ver, dat ik me haast één waan met jou.’

‘Nu ik je pas gevonden heb?’

‘Waarom ben je met die vreemde weggegaan?’

‘Hij brak me van je af.’

‘Wie is hij?’

‘Ken jij hem niet? Ik dacht, dat hij jou zeer na stond.’

‘Ik had het gevoel of hij meer voor je was dan je Vader.’

Ik glimlachte en luisterde gespannen naar alles wat deze jonge menschen zeiden. Het klonk alles zoo onnoozel romantisch en toen ik allengs duidelijker ging beseffen, dat zij mijn sujetten waren, besloot ik nimmer meer een woord te schrijven. ‘Nooit meer,’ zei ik hardop en al verbrak het mijn stilte niet, toch was de bank op eenmaal verlaten en zat ik weer heel alleen aan den gladden vijver en onder de wijsgeerige boornen. Het eenige verschil met nu is, dat jij er bij bent, maar voor het overige zou het alles eender kunnen zijn.

‘Heb je dat allemaal nu beleefd of vertel je me maar een bedacht verhaal?’

‘Je ervaart soms meer dan je beleeft. Want het lijkt nu alles wel hoogst ongeloofwaardig, maar er gebeurde dien nacht nog meer. Toen de dwepende kinderen de bank verlaten hadden ben ik ook opgestaan. Ik wilde den vijver rondwandelen en daartoe moest ik het pad links af. Zoo ongeveer net als dat paadje daar. Na een goede vijftig meter werd het pad groen van mos en het verdween in een grot van bladeren. Ik moest een paar maal bukken, maar daarna volgde een laan van rechte kerkhofgeurende cypressen. Ik wandelde er door en juist toen ik mij bewust werd, dat je hier die stompzinnige muziek niet meer hoorde, trad uit een zijlaan de Moeder op mij toe. Verheugd trad zij mij tegen: ‘Wat ben ik blij u weer gevonden te hebben. Waarom

hebt u ons in den steek gelaten? Ik ben het feest ontvlucht om u te zoeken. Mijn man gedraagt zich als een zot met dat gele wicht en dat jonge meisje uit de dépendance begon tegen me te jammeren, omdat haar vriend haar had verlaten voor mijn dochter. Ik voelde mij heelemaal hol worden. Alles wat zij zeiden klonk me volslagen zinloos. Toen u was weggegaan riep die meneer in rok: “En nu, Dames en Heeren, de hoki-poki!” En wij hadden zoo heerlijk gewalst. Dat was de eenige herinnering in mijn leven. Ik wist, dat mijn man bij mij hoorde om een onnaspeurlijke reden; ik besefte, dat ik een dochter had, maar zij schonk mij slechts de herinnering van de paar uur, dat wij u kenden. Haar vriend en dat meisje waren mij totaal vreemd. Alle menschen waren mij vreemd. Behalve u en die man in rok. Terwijl wij walsten leek het wel of er langzamerhand herinneringen in mij kwamen, of ik gevuld werd met leven. Het was of ik mij mijn man herinnerde, of het verhaal van het in den beuk gesneden hart waar was en of ik werkelijk eens het leven had geschonken aan een dochter. Maar opeens was de dans uit en toen zei u iets tegen mijn man en alles viel rond mij weg. Ik was weer alleen met het oogenblik en dat is niet te verdragen. Begrijpt u dat?’

‘Wat?’ vroeg ik stom, want ik had geluisterd naar het verwijt van een sujet. Ik wist, dat zij niet bestond en dat zij toch moest leven zoolang ik mij haar bestaan moedwillig verbeeldde.

‘Je had er toch mee kunnen ophouden?’ vroeg ik argeloos.

‘Dat is het nu juist, je kunt er wel mee beginnen, maar ophouden moet het zelf. Je weet nooit hoe het zal ophouden. Het is goddank tot een einde gekomen, maar zoo weerzinwekkend normaal, dat ik er van gruw. Ik had dus bête gevraagd “wat?” en daarop zei de Moeder, terwijl zij angstig mijn arm greep: “alleen zijn met niets, zonder gisteren, zonder morgen, maar ook zonder vandaag. Alleen met een leeg nu. En nu zitten ze aan tafel. Allemaal. Karper in wijnsaus eten ze, karpers uit de vijvers hier en wijn uit de kelders van het hotel. Ze zeggen, dat het kostelijke, oude wijnen zijn, maar iets in mij weet, dat het alles maar van het oogenblik is. Ik heb u overal gezocht om deze zinledigheid te ontloopen. Wilt u met mij soupeeren? Het is een zoo wonderlijk feest, maar zoo lang u er niet bent is het zonder zin. Gun mij de vreugde van dit feest en van een zinrijke vergetelheid. Een feest moet zorgeloos vergeten zijn, maar op dit feest ontbreekt alles wat vergeten kan worden. Kom, ga mee.”

En wij gingen. De tuinen en de terrassen lagen ledig onder het veelkleurig schijnsel van lampions en gloeilampen. Door de hooge vensters van de eetzaal praalde een goudkleurig licht en hoe dichter wij naderden, hoe meer ons het gemurmel der feestenden omving. Aan Moeders arm ging ik de zaal binnen en zoodra ik over den drempel trad was het mij of ik in een killen regen

van onbezwaarde woorden kwam. Onder palmen was nog een tafeltje vrij. Daar gingen wij zitten en we spraken ongedwongen over de neuriënde muziek en de vroolijkheid der gasten. Zwijgende kellners reikten zilveren schalen met gerechten en zij vulden kristallen glazen met edelen wijn. Niemand had ons binnenkomen bemerkt. Allen waren aan zichzelf overgelaten, maar wij beiden spraken alsof wij elkaar iets te zeggen hadden. Ik dacht aan feesten uit mijn jeugd en terwijl ik vertelde betrok ik mijn tafeldame ongemerkt in mijn herinneringen. Wij hadden samen zorgelooze vreugden beleefd, ik maakte haar deelgenoote van schoolfeesten van jaren her en zij genoot weerloos deze herinneringen. Hoe meer de herinneringen aan onze gemeenschappelijke ervaringen werkelijkheid voor haar werden, hoe minder zij wist van het heden. Want toen ik, zonder op mijn verbeeldingen acht te slaan, lachend zei: “kijk, daar zit uw man ook. Hij schijnt zich opperbest te vermaken,” keek zij mij zoo verschrikt aan, dat ik mijn onbedachtzaamheid pijnlijk besefte.

“Mijn man?” vroeg zij verbaasd, “wie is mijn man?”

Toen zag ik haar stralende dochter met haar uitdagend trotschen vriend en ik zag het bedroefde meisje, dat schaterend haar glas hief, als een zuiver hart, naar een overmoedigen jongen, die ik nog niet had gezien. Ik besefte, dat ik mij had laten meesleepen door mijn verbeelding en daarom wilde ik mijn nuchtere

fout herstellen door verder te fantaseeren met haar, die slechts in mijn verbeelding werkelijkheid was. Maar op dat moment stond de meneer in rok voor ons tafeltje en als een angstwekkende kilte vielen zijn woorden tusschen onze glanzende borden en onze fonkelende wijnglazen:

"U hebt verzocht geen aanstoot te zullen geven. Laat deze wezens met rust, verdwijn met het aanstootelijk geheim, dat slechts wij beiden kennen."

"Ober, afrekenen!" riep ik en de meneer in rok lachte satanisch. Mijn tafeldame had hem niet gezien, noch gehoord, zoodat zij mijn roep niet begreep. Star keek zij mij aan toen de ober aan ons tafeltje verscheen.

"Afrekenen, ober," zei ik nogmaals en toen prevelde hij discreet: "alles is verrekend, meneer, behalve de wijn voor mevrouw."

"Hoeveel?"

"Een oogenblik, meneer," fluisterde de ober en hij gleed weg. Moeder zat zwijgend tegenover mij, alsof alles haar was ontgaan. Het moest ook wel zoo zijn, want toen de ober na eenigen tijd terugkwam en mij beschaafd op een bordje de toegevouwen rekening reikte, welke ik nonchalant opende, waarna ik onbewogen dertig gulden tusschen de scherpe plooi van het rekeningetje schoof, nam ik van Moeder afscheid, zooals men afscheid neemt van een dame, die het noodlot tegenover je heeft gebracht aan het morstige tafeltje

van een cafetaria. En zij knikte volkomen neutraal, zonder te weten wien zij groette, zooals een dame groet met wie men toevalligerwijs aan een ongedekt tafeltje ergens in een goedkoop eethuis heeft gezeten. Volmaakt onopvallend verliet ik de zaal. Bij de openslaande deuren, geflankeerd door twee chasseurs, stond de meneer in rok, die mij vriendschappelijk de hand toestak. Dat leek het teeken voor allen om op te staan en nauwelijks had ik de mij zoo hartelijk toegestoken hand gegrepen of er brak een spreekkoor los.

Statig klonk het:

> Issie, Dissie, douw
> Compliment aan jou,
> Compliment aan issie, Dissie,
> Issie, Dissie, douw.

Zoodra ik de hand van den meneer in rok losliet, zei hij zacht neigend: “Dis, is mijn naam, Dis.” Ik glipte door de glazen deuren, liep de breede gang met den zwaren looper door en stond op het geheel verlaten terras. De tuin lag donker en ledig. Ik keek rond en zag, dat in het hotel alles donker was. De groote eetzaal lag verlaten; door de hooge vensters, waar het maanlicht in spiegelde, was spookachtig het smetteloos damast op de wachtende tafeltjes te zien en hier en daar de trieste bladen van groote kamerpalmen. Onder mijn voeten kraakte vreemd het grind. De nacht kwam

rond mij als een sluimerende vrede. Vrediger nog dan het hier is bij den vijver.'

Al dien tijd had ik met groote aandacht geluisterd. Het was inmiddels zoo donker geworden, dat ik de kringen op het water niet meer kon zien. Wel hoorde ik gedurig de klokkende geluidjes van de karpers. De maan had een wit lemmet over het water gelegd. Dat leidde mijn gedachten somwijlen anders dan mijn vriend de auteur hen richten wilde. Maar in hoofdzaak heb ik zijn verhaal toch gevolgd. Ik ben maar een eenvoudig bankbeambte en de vele menschen, die dagelijks aan mijn loket voorbijgaan zijn zoo onbeschrijfelijk eentonig. Ik luisterde zonder weerstand en mijn denken spoelde maar wat rond. Juist toen mijn vriend zijn verhaal scheen te hebben beëindigd, sloeg van heel ver, veel verder dan je zou noodig hebben om er naar toe te loopen, de dorpsklok elf uur. Ik geloof nooit, dat ik het verhaal van mijn vriend heb begrepen. In elk geval is de beteekenis mij ontgaan. Voor zoover u bij ons hebt kunnen zijn en u hebt het verhaal gevolgd, zouden we er misschien samen eenigen zin in kunnen ontdekken. Mijn gedachten deinden nog wat achter het zwijgen van mijn vriend den auteur aan, toen hij eensklaps zei: 'ik verrek van de dorst. Laten wij in het dorp nog een biertje pakken!'

1946